

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἑβδομος

Συνδρομὴ ἰτηνια: Ἐν Ἑλλάδι, φρ. 10, ἐν τῇ Ἀλλοδαπῇ φρ. 20.— Αἱ συνδρομαὶ ἔρχονται ἀπὸ
1 Ἰανουαρίου ἐκάστου ἔτους καὶ εἶναι ἰτηνια—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

11 Φεβρουαρίου 1879

ΠΑΝΟΜΟΙΟΥΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΑΧΙΝΗ

Γ. Σαχίνης

Ἡ ἐπομένη βιογραφία τοῦ αἰοίδιμου ναυάρχου ἐσταχυολογήθη ἐκ τοῦ ἐκφωνηθέντος εἰς αὐτὸν ἐπικήδειου λόγου ὑπὸ τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ τῆς Φιλοσοφίας κ. Φιλίππου Ἰωάννου, τῇ 30 Ὀκτωβρίου 1864.

Σ. τ. Δ.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΑΧΙΝΗΣ

Ὁ Γεώργιος Σαχίνης ἐγεννήθη ἐν Ἰδρα. Ὁ πατήρ του μέλλων νὰ πλεύσῃ εἰς Ἰταλίαν, παρέλαβεν αὐτὸν μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὸ πλοῖόν του, ἵνα συστήσῃ εἰς ἓνα τινὰ τῶν ἐν ταῖς παραλίαις τῆς Εὐρώπης πόλεσι φίλων του, ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ ὁποῦ ἐδύνατο ὁ νέος νὰ διδαχθῇ ἀνώτερα μαθήματα καὶ αὐξήσῃ τὰς γνώσεις του. Ἄλλ' ἀναγκασθεὶς κατὰ τὸν διάπλουν νὰ προσομισηθῇ εἰς τὰ παρὰ τὴν Θεσπρωτίαν Σύβοτα, περιέπεσεν ἐκεῖ εἰς τὰς μισαιφώνους χεῖρας τοῦ ἐκ Τεπελενίου Ἀλῆ, τοῦ ὠμοῦ τῆς Ἠπείρου σατραπόου, καὶ ἀπολώσθη. Ὁ νέος ἐκεῖνος καὶ διαβόητος Φάλαρις, ἀκούσας ὅτι ὁ Δημήτριος Σαχίνης εἶχε πλοῖον μέγα καὶ πολεμικῶς ὀπλισμένον, κατασχεθὲν πρότερον ὑπὸ τοῦ ἐν τῷ Αἰγαίῳ ῥωσσοικοῦ ναυάρχου Σινιάβιν καὶ χρησιμεύσαν ὡς πολεμικὸν εἰς τὸν ῥωσσοικὸν κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν πόλεμον, καὶ μαθὼν, ὅτι τὸ πλοῖον τοῦτο ἦτο προσωρμισμένον εἰς Σύβοτα, ἐπεθύμησεν ἐπιθυμίαν ἀδικον καὶ ἀπάνθρωπον νὰ συλλάβῃ καὶ ἀποκτείνῃ τὸν πλοίαρχον μετὰ τῶν υἱῶν του, νὰ καταλάβῃ δὲ καὶ οἰκαιοποιηθῇ τὸ ὠραῖον ἐκεῖνο πλοῖον ἐπὶ προφάσει, ὅτι ἦτο πολεμικὸν κτήμα. Διὸ ἀποστείλας τινὰς τῶν συνήθων ὑπρωστῶν τῆς θηριωδίας του, συνέλαβε δολίως τὸν ἀνύποπτον πλοίαρχον καὶ τὸν πρεσβύτερον τῶν υἱῶν του, ἐνέβαλεν αὐτοὺς εἰς εἰρκτὴν καὶ θραδύτερον ἀδῆλῳ μέχρι τοῦδε τρόπῳ ἀπέκτειναν ἀμοφετέρους. Κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην εἰς μέγιστον ἠζωῇ τοῦ νέου Γ. Σαχίνη κατέστη κίνδυνον· μόλις δ' ἐδυνήθη νὰ διαφύγῃ αὐτὸν ἐπιβὰς ἐρολκαίου μικροῦ, ἐφ' οὗ ἐν νυκτὶ ζοφερᾷ καὶ ζάλῃ, διωκόμενος ὑπὸ δύο λέμβων καὶ πυροβολούμενος ὑπὸ τῶν ἐν αὐταῖς Ἀλβαν

ῶν, διέπλευσεν εἰς Κέρκυραν, κατεχομένην τότε ὑπὸ τῶν Γάλλων. Ἐκεῖ διασωθεὶς ὁ νέος Σαχίνης ἔτυχε προστασίας καὶ περιποιήσεως παρὰ τισι τοῦ πατρὸς του φίλοις. Διετίαν δὲ διαμείνας ἐσπούδασε νὰ αὐξήσῃ τὰς γνώσεις του, διδασκόμενος τὴν γαλλικὴν καὶ ἰταλικὴν γλῶσσαν καὶ τὰ στοιχειώδη μαθηματικά. Ἀργότερον ἐπανήλθεν εἰς τὴν γενεθλίαν του νῆσον, ὅπου ἐπέδόθη εἰς τὸ πατρικὸν τοῦ βίου ἐπάγγελμα, ἤτοι εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον· ἐναυπήγησε δὲ πλοῖον εὐμέγεθες καὶ πρὸς πόλεμον ἐπιτήδειον. Ὁ πλήρης ἐνεργείας ναυτικὸς βίος, αἱ κακοπάθειαι καὶ οἱ θαλάσσιοι κίνδυνοι, πρὸς οὓς καθ' ἡμέραν ἐπάλαιε ναυτιλλόμενος, προήσκησαν αὐτὸν ἱκανῶς πρὸς τὸν μέγαν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα, εἰς ὃν ἐμελλε βραδύτερον ν' ἀποδυθῇ καὶ νὰ διαπρέψῃ. Ὅτε δὲ κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1821 ἔτους ἡ θεὰ ἐλευθερία ἐξηγέρθη ἀπὸ τῶν προγονικῶν τάφων λαμπρὰ καὶ ἀκτινοβόλος ὡς οὐράνιος ἄγγελος, καὶ μετὰ βροντώδη φωνὴν ἐκάλεσε περὶ ἑαυτὴν ἐν Ἑλλάδι τὰ πρωτότοκα τέκνα τῆς, τότε καὶ ὁ νέος Σαχίνης, προθύμως ὑπακούσας εἰς τὴν θεῖαν ἐκείνην φωνὴν, ἔσπευσε νὰ ὀπλίσῃ τὸ εὐπαγὲς πλοῖόν του, νὰ πληρώσῃ αὐτὸ ἀνδρείων ναυτῶν, νὰ ὑψώσῃ εἰς τὸν ἴσον αὐτοῦ τὴν κυανόχρον τοῦ σταυροῦ καὶ νικηφόρον σημαίαν, καὶ ταχθεὶς ὑπὸ τὸν ἐκλεκτὸν τῆς πατρίδος του ναύαρχον νὰ ἐκπλεύσῃ μετὰ τῶν συναγωνιστῶν τοῦ Ἰδραίων κατὰ τῶν τυράννων, πῦρ κατ' αὐτῶν φέρων καὶ θάνατον. Τότε πρῶτον μεθ' ἐκπλήξεως εἶδεν ὁ Κόσμος ὀλιγαριθμὰ πλοῖα ἐμπορικὰ ἀντιπαρατασσόμενα τολμηρῶς πρὸς στόλους μεγάλους καὶ ὑψηλαγεῖς, καταναυμαχοῦντα τούτους λαμπρῶς καὶ διώκοντα. Ἐννέα ὅλα ἕκτοτε ἔτη ἐβλεπεν ὁ Κόσμος μετὰ θαυμασμὸν τρία τραχέα τοῦ Αἰγαίου νησιδία ἀντιμαχόμενα θριαμβευτικῶς πρὸς πᾶσαν τὴν ναυτικὴν δύναμιν τῆς ἀπεράντου ὀθωμανικῆς αυτοκρατορίας. Τὰ τρία ἐκεῖνα νησιδία, τὰ σχεδὸν ἀφανῆ ἐν τῷ χάρτῃ, ἐξέπεμπον ἐκ τῶν λιμένων των στόλους, μικροὺς μὲν τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸν ὄγκον τῶν πλοίων, ἀλλὰ μεγάλους τὴν δύναμιν, οἵτινες κατακυριεύοντες τῆς θαλάσσης πολλάκις κατεκάλυψαν μετὰ βαρβαρικὰ ναυάγια τὰ ἀφρίζοντα νῶτα αὐτῆς· πολλάκις κατετρόπωσαν τοὺς γιγαντώδεις καὶ ἀγερώχους τοῦ Βυζαντίου, τῆς Αἰγύπτου, τῆς Τύνιδος καὶ τῆς Ἀλγερίας στόλους, ἀλλ'

οὐδέποτε ἐνικήθησαν· πολλάκις ἐδίωξαν τὸν ἐχθρὸν, ἀλλ' οὐδέποτε ὑπ' αὐτοῦ ἐδιώχθησαν. Τὴν δόξαν τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ ἐζήλευσαν πολλοὶ ναύαρχοι καὶ ναυμάχοι ἄνδρες καὶ αὐτῶν τῶν θαλασσοκρατούντων ἔθνων.

Ὁ Γεώργιος Σαχίνης ἀκολουθῶν σχεδὸν ἀεὶ τὸν ἀτρόμητον ναύαρχον Ἀνδρέαν τὸν Μιαούλην μετὰ τοῦ Κριεζῆ, τοῦ Τσαμαδοῦ, τῶν δύο Τουμπαζαίων, τοῦ Πινότζη, τοῦ Παναγιώτα, τῶν Ῥαφαλαίων, τοῦ Λαλεγοῦ, τοῦ Ζάκα, τοῦ Φώκα καὶ ὀλίγων ἄλλων ἐλκεκτῶν τοῦ ὑδραϊκοῦ στόλου πλοιάρχων, ἐτάσαστο πάντοτε ἐν ταῖς ναυμαχίαις ἐκεῖ, ὅπου δεινότερον ἐβρόντων τὰ πυροβόλα, ὅπου γοργότερον ἐξηρεύετο ἀπὸ τῶν χαλκίνων στομάτων τὸ πῦρ, ὅπου πυκνότερος ἤγειρετο ὁ καπνός, ὅπου συνεχέστερος καὶ τρομερώτερος ἤκούετο ὁ τῶν σφαιρῶν συριγμός. Εἶπατε σεῖς οἱ ὀλίγοι ἔτι ἐπιζῶντες καὶ ὑπὸ τὸ ἄχθος τῶν ἐτῶν κεκυφότες συναγωνισταὶ τοῦ εἶπατε σεῖς τὰ γηραιὰ καὶ γεραρὰ λείψανα τῆς ἡρωϊκῆς ἐκείνης γενεᾶς τῆς ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος, ὅποιος ἐδείχθη ὁ ἀνὴρ ἐν ταῖς ναυμαχίαις τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, τῆς Μικᾶλης, τῆς Ἰκαρίας, τῆς Ἀστυπалаίας, καὶ μάλιστα τῆς νήσου Πρώτης, ὅπου κυκλωθεὶς ὑπὸ δεκαοκτώ μεγάλων ἐχθρικών πλοίων, ἀντέστη πρὸς αὐτὰ μόνος, δύο ὀλοκλήρους ὥρας ἀνδρείως μαχόμενος. Εἶπατε, ὅποιος ἐδείχθη ὁ Σαχίνης καθ' ὅλον τὸν ἐνεαετῆ τῶν Ἑλλήνων πόλεμον. Εἶπατε εἰς τοὺς λησμονοῦντας καὶ καταφρονοῦντας τὸ παρελθὸν νεωτέρους, εἰς τίνες ἄνδρας τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ὀφείλει τὴν ἀπὸ τῆς βαρβάρου τυραννίας ἀπαλλαγὴν τοῦ πόσον ἄδολος ὑπῆρξεν αὐτῶν ἡ φιλοπατρία, πόσον ἀδάμαστος ἡ ἀνδρεία, πόσον μεγαλόφρων ἡ αὐταπάρνησις, πόσον θαυμαστή ἡ καταφρόνησις τῶν κινδύνων, καὶ ἡ εἰς τὰς ταλαιπωρίας καὶ κακουχίας διηνεκῆς ἐγκρατεία. Εἶπατε ἀκόμη καὶ ἐκεῖνο, ὅπερ φαίνεται ἀπίστευτον εἰς τὴν γενεάν τοῦ συμφέροντος· ὅτι πολλοὶ γενναῖοι τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου πλοῖαρχοι, δὲν προσήνεγκαν εἰς τὴν πατρίδα μόνον τὴν τόλμην καὶ τὴν ζῆλον τῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ πλοῖά τῶν καὶ τὴν περιουσίαν τῶν ὅλην, καὶ αὐτὰ τὰ μέσα τῆς διατηρήσεως τῆς οἰκογενείας τῶν καὶ τῆς τῶν τέκνων τῶν διαθρήψεως. Οὐδενὸς ἐφείσθησαν οἱ γενναῖοι ὑπὲρ τῆς κοινῆς τοῦ γένους ἡμῶν σωτηρίας, ἀλλ' αὐτοὶ ἀντέτασσαν εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἐν ταῖς μάχαις τὰ στήθη τῶν, ἔχοντες ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ παραστάτας καὶ συμμετόχους τῶν κινδύνων τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τὰ τέκνα τῶν, αὐτοὶ παρεῖχον τὰ πλοῖα, αὐτοὶ ἰδίᾳ δαπάνη ἢ δαπάνη τῶν οἰκείων τῶν ὀπλιζόντων αὐτὰ καὶ ἐπεσκεύαζον, αὐτοὶ παρασκεύαζον τὰ πρὸς πόλεμον ἀναγκαῖα, αὐτοὶ ἔτρεπον καὶ ἐμίσησαν τὸ πλήρωμα. Οὐδένα δὲ οὐδέποτε κατὰ τὸν ἀγῶνα ἤθελον νὰ λάβωσι μισθὸν τῆς ὑπηρεσίας τῶν, ἀλλὰ φιλοτίμως ἤρνηθησαν πᾶσαν μισθοφορίαν,

καὶ ὅτε τοιαύτη ἐν ἐποχῇ τινι τοῦ ἀγῶνος εὐπορωτέρα ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ δανείου τοῖς προσεφέρετο.

Πολλάκις παρετηρήθη ὅτι ἡ ἀληθὴς ἀνδρεία εἶναι σχεδὸν πάντοτε καὶ φιλάνθρωπος. Τὴν δ' ἀλήθειαν ταύτην ἐπικυροῖ τοῦ Γ. Σαχίνη τὸ παράδειγμα. Ὅσον ὁ Σαχίνης ἦτο ἐν ταῖς μάχαις ἀνδρείως καὶ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς φοβερός, τόσον ἐδεικνύετο πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους φιλάνθρωπος, περιποιούμενος αὐτοὺς καὶ φροντίζων περὶ τῆς θεραπείας τῶν τραυματιῶν, ὡς ἐὰν εἶχον λάβει τὰ τραύματα μαχόμενοι οὐχὶ κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ ὑπ' αὐτόν. Οὐδέποτε δὲ συνεχώρησε νὰ μολυνθῇ τὸ πλοῖόν του οὐδὲ τῶν ναυτῶν του αἱ χεῖρες μὲ ἀῖμα αἰχμαλώτων ἐχθροῦ· ἀλλὰ καὶ μὲ ἰδίον κίνδυνον ἔσωσεν αὐτοὺς ἐν δεινῇ τινι περιστάσει ἀπὸ χειρῶν φονικῶν. Ἐν τῶν πλοίων τοῦ ὑδραϊκοῦ στόλου, τὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Κριεζῆ, ἐλλειμνισμένον κατὰ τὸ 1825 ἔτος εἰς Βάτικα τῆς Πελοποννήσου, ἀνετινάχθη ἐξ αἰφνης εἰς τὸν ἀέρα μετὰ παντός τοῦ πληρώματος, ἐξ οὗ δύο μόνον ἐσώθησαν. Ἐπειδὴ δ' ἐκρατοῦντο ἐν τῷ πλοίῳ αἰχμαλῶται Ὁθωμανοὶ, ἐλέγχθη καὶ ἐπιστεύθη, ὅτι οὗτοι ἔβαλον πῦρ εἰς τὴν τῆς πυρίτιδος ἀποθήκην. Ἡ εἰδήσις αὕτη διαδοθεῖσα ταχέως εἰς τὸν στόλον ὀλοκλήρον, ἐξηγγρίωσε τοὺς ἐν αὐτῷ ναύτας, ὧν ὁ μὲν πατέρα, ὁ δὲ ἀδελφόν, ὁ δὲ τέκνον, ἀπολεσθέντα ἐν τῷ πλοίῳ ἐκείνῳ ἐβρήκει· οὕτω δ' ἐξέκαυσεν ἐν αὐτοῖς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἐκδικήσεως, ὥστε ὤρμησαν ἀμέσως εἰς σφαγὴν τῶν ἐν τῷ στόλῳ κρατουμένων αἰχμαλώτων Ὁθωμανῶν, παρ' ὧν ὑπόπτειον ἐπιβουλήν ὅμοιαν πρὸς τὴν βηθεῖσαν. Εἰς πολλὰ τῶν πλοίων τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἡ ἀπάνθρωπος τῶν αἰχμαλώτων σφαγὴ ἐτετέλεσθη ἐν ἀκαρεῖ, μηδαμῶς δυνηθέντων τῶν πλοιάρχων καὶ ἀξιωματικῶν νὰ ἀντιστῶσιν εἰς τὴν λυσσώδη ἐκείνην τῶν ναυτῶν τῶν ὀρμήν· ἀλλ' ὀλίγα τινὰ πλοῖα, ἐν οἷς καὶ τὸ πλοῖον τοῦ Σαχίνη, ἐτηρήθησαν καὶ κατὰ τὴν δεινὴν ταύτην περίστασιν καθαρὰ ἀπὸ αἵματος αἰχμαλώτου, χάρις εἰς τὴν φιλάνθρωπιαν καὶ τὴν γενναιοψυχίαν τῶν κυβερνώντων αὐτὰ καὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἀξιωματικῶν, οἵτινες καταφρονοῦντες τοῦ κινδύνου, μὲ τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας ἀντέστησαν, ἀπειλοῦντες νὰ φονεύσωσι πάντα ναύτην, ὅστις ἤθελε τολμήσει νὰ ἐπιβάλῃ χεῖρα φονικὴν εἰς τοὺς αἰχμαλώτους. Ὅτε δὲ κατὰ τὸ 1828 ἔτος μοιραρχῶν κατὰ τὸν Λαμιακὸν καὶ Παγασσητικὸν κόλπον κατέστρεψε τὰ ἐπὶ τοῦ Κηναίου ἀκρωτηρίου τῆς Εὐβοίας ὀθωμανικὰ ὄχυράματα, συνέλαβεν ἱκανοὺς Ὁθωμανικὰς, ἐν οἷς καὶ τὸν μονογενῆ υἱὸν εὐπόρου τινὸς Ἀγαθὸν τοῦ Ἀλμυροῦ. Πέμψαντος δὲ τούτου πρὸς τὸν μοιραρχὸν ἄνδρα, καὶ παρακαλοῦντος νὰ φιλάνθρωποςεθῇ καὶ ἀπολύσῃ τὸν υἱὸν τοῦ ἀντιλύτρων ὀλίγων, ὅσα ἐκείνος ἔλεγεν ὅτι μετὰ

ΛΟΥΚΗΣ ΛΑΡΑΣ

Αὐτοβιογραφία γέροντος Χίου.

Συνίημα 181 π. 65.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

βίας ἐδύνατο νὰ τῷ προσφέρῃ ἐκ τῆς μικρᾶς δῆθεν περιουσίας του, ὁ Σαχίνης ἀπεκρίθη μεγαλοφρόνως πρὸς τοὺς ἀπεσταλμένους *Λάβετε τὸν αἰχμαλώτον νέον, φέρετέ τον εἰς τὸν πατέρα του καὶ εἶπατε πρὸς αὐτόν ὅτι ἐν τῇ πατρίδι μου τὰ κτήνη μόνα πωλοῦνται καὶ ἀγοράζονται, οὐδέποτε δὲ οἱ ἄνθρωποι.* Τινὲς τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀπολυθέντων Ὁθωμανῶν, διαρκούντος μὲν τοῦ πολέμου ἐφρόντιζον νὰ παρέχουσιν εἰς τὸν ἄνδρα δι' ἐγγράφων καὶ ἀγράφων χαιρετισμῶν δείγματα τῆς εὐγνωμοσύνης τῶν, εἰρήνης δὲ γενομένης, ἦλθον εἰς Ἀθήνας νὰ ἀσπασθῶσι τὴν χεῖρα τοῦ εὐεργέτου τῶν καὶ σωτήρος.

Ἐκτὸς τῆς ἀνδρίας, τῆς ἀφιλοκερδείας καὶ τῆς φιλάνθρωπιᾶς ἐχαρκτηρίζε τὸν ναύαρχον Σαχίνην πολιτικὴ φρόνησις καὶ ἀδιάσειστος πίστις εἰς τὸν ὄρκον του καὶ εἰς τὸ καθῆκόν του. Ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἔτη πολλά ἀγωνισθεὶς καὶ κινδυνεύσας καὶ ὅλην τὴν περιουσίαν του θυσιάσας, ἠγάπα βεβαίως αὐτὴν πολὺ πλέον ἐκείνων οἵτινες διὰ λόγων μόνον τὴν ἀγαπῶσι, στόμφον ῥημάτων, πραγματικὴν δὲ θυσίαν οὐδεμίαν προσφέροντες εἰς αὐτήν. Ἄλλ' ἡ εἰκὼν τῆς ἐλευθερίας, ἣν ὁ ναύαρχος Σαχίνης ἐλάτρευεν, ἦτο εἰκὼν παρθένου σεμνῆς καὶ αἰδέημονος, οὐχὶ ἀκολάστου μαχλάδος, ἀσελγῶς σοβούσης εἰς τὰς ῥύμας τῆς πόλεως, χλευαζούσης τὰ σεβαστὰ, καὶ σπουδαζούσης νὰ καταρῥάνῃ μὲ τὴν δυσώδη ἰλὺν, ἐν ἣ αὐτὴ ἐκυλίσθη, πᾶν ὅ,τι βλέπει περὶ ἑαυτὴν καθαρὸν καὶ ἄσπιλον. Γινώσκων δὲ καλῶς ὅτι αἱ ἐν ταῖς πολιτείαις στάσεις καὶ ἀνατροπαὶ ἐμβάλλουσιν αἰεποτε αὐτὰς εἰς φοβερωτάτους κινδύνους, προξενούσι μέγιστα ἀδικήματα καὶ εἰσάγουσιν εἰς τὰς κοινωνίας πολλάκις ἀντιφασματικῶν ὅλων κακῶν ἢ γούν μικρῶν τινῶν καὶ ἀσημάντων πλημμελημάτων, ὧν προτιθενται τὴν διόρθωσιν, κακὰ ἄλλα πραγματικώτερα, πολὺ μεγαλύτερα, πολὺ διαρκέστερα καὶ δυσιατότερα· τὸ πολιτικὸν δηλονότι σχίσμα, τὴν θόλωσιν τῆς πολιτικῆς καὶ ἠθικῆς κρίσεως τοῦ λαοῦ, τὴν ἀνάφλεξιν τῶν παθῶν, τὴν ἐξασθένωσιν τῆς ἐξουσίας, τὴν παράλυσιν τῆς πειθαρχίας, τὴν ἐμφύχωσησιν τῶν φιλοταράχων, τὸν ἐθισμόν εἰς τὴν ἀθέτησιν τοῦ ὄρκου καὶ τὴν ἀπιστίαν, τὸ ἐτοιμοπειθὲς πρὸς συνωμοσίας, τὸ πρὸς νεωτερισμοὺς εὐεπίφορον καὶ τόσα ἄλλα κακὰ, ὧν ἡ ἀπαρίθμησις εἶναι δύσκολος, ἀπεδοκίμαζε πάντοτε τὰς τοιαύτας πράξεις καὶ σφοδρῶς τὰς κατέμεινε. Ὅθεν καὶ κατὰ τὸν τελευταῖον πολιτικὸν ἐν Ἑλλάδι σεισμῶν ἔδωκε παράδειγμα ἀξιολίμητον στρατιωτικῆς ἀρετῆς καὶ πίστεως, ἐγκρατείας εἰς τὸ καθῆκόν του μὲ προφανῆ κίνδυνον τῆς ζωῆς του.¹

1. Τὴν πρωίαν τῆς ἐνδεκάτης Ὀκτωβρίου τοῦ 1862, πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ἔνοπλος ὁ στρατὸς τῆς πρωτεύουσας εὐρέθη πρὸ τῶν ἀνακτόρων, ἐν οἷς, διὰ

Ἐπεὶ καθήμενος ἐπὶ τῶν ἀναπαυτικῶν ἐπιπλων τῆς ἐν Λονδίῳ οἰκίας μου, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τῆς οἰκογενείας μου, πλησίον τασούτων συγγενῶν καὶ συμπολιτῶν μου εὐτυχοῦντων,—ὅτε ἐν μέσῳ τῆς ἀνέσεως καὶ τῆς εὐημερίας τοῦ παρόντος ἀναπολώ τὰ παρελθόντα, καὶ συγκρίνω τὴν περικυκλοῦσαν τὸν φθίνοντα βίον μου γαλήνην πρὸς τὰ βάτανα καὶ τοὺς κινδύνους καὶ τὰς στερήσεις τῆς πολυκυμάντου ἐκείνης ἐποχῆς, ἀπορῶ ἐγὼ αὐτὸς πῶς διήλθον καὶ πῶς ἠδυνήθημεν πάντες νὰ ὑποφέρωμεν τὰ τοσαῦτα δεινά, καὶ πῶς ἐπὶ τέλους ἐξήλθον μετὰ σώας τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος τὰς δυνάμεις ἐκ τῶν σκληρῶν ἐκείνων δοκιμασιῶν. Συχνάκις μοῦ φαίνονται ὡς ὄνειρον αἱ ἀναμνήσεις τῆς νεότητός μου, ὡς μῦθος ἡ γενικὴ συμφορά, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἠνδρώθη. Διότι ἦσαν κοινὰ τὰ παθήματα καὶ κοινὴ ἡ κατὰ τῆς εἰμαρμένης πάλη, καὶ ἐπὶ ἔτη ὅλα ἐζήσα βλέπων περὶ ἐμὲ τὴν κακοδαιμονίαν ὑπὸ πάσας αὐτῆς τὰς φάσεις. Οὐδ' ἤμεθα ἡ οἰκογένειά μου καὶ ἐγὼ ἐκ τῶν δυστυχεστέρων ἐντὸς τῆς γενικῆς ἐκείνης δυστυχίας. Ἀπ' ἐναντίας. Καὶ μὲν, ἐδιώχθημεν καὶ ἡμεῖς, ἐκινδυνεύσαμεν, ἀπωλέσαμεν τὰ πάντα, ἀλλ' εὐρισκόμεθα τοῦλάχιστον ὅλοι ἡμεῖς, ἐπὶ ἐλευθερῶν χωμάτων καὶ μόνος τῆς δυστυχίας Ἀνδριάνας ὁ θάνατος διέσπασε τὸν οἰκογενειακὸν κύκλον μας. Ἄλλ' ἐπὶ τοῦ πλοίου τὸ ὅποιον ἐκ Χίου μᾶς ἔσωσε, καὶ εἰς Μύκονον ἦδη, καὶ κατοπιν εἰς Τῆνον καὶ βραδύτερον ὅπου τῆς Ἑλλάδος μᾶς ἔφερον οἱ πλάνητες πόδες μας, πανταχοῦ εὕρομεν πολλοὺς ἄλλους πολὺ πλέον ἀξιοβηρήτους ἡμῶν.

Ἐνὸς ἐμὲνομεν ἐν Χίῳ, ἐν μέσῳ τῶν περιεσπασμῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐκυλινδούμεθα, δὲν ἐγνωρίζομεν τὰ καθέκαστα τοῦ γενικοῦ ἐκείνου μαρτυρολογίου. Ἐκαστος τότε ἐφρόντιζε περὶ τῆς ἰδίας σωτηρίας καὶ δὲν εἶχε τὸν καιρὸν οὔτε περὶ ἄλλων νὰ ἐρωτᾷ, οὔτε περὶ ἑαυτοῦ νὰ λαλῇ. Ἄλλ' ὅτε ἐστηρίζαμεν εἰς τὴν τὴν ἀπουσίαν τοῦ τότε βασιλέως, οὐδεὶς ἕτερος ἐπῆρχε τῶν ὁπασπιστῶν καὶ λοιπῶν αὐλικῶν παρὰ τὸν μακαρίτην Σαχίνην. Οἱ δὲ ἠγούμενοι τοῦ στρατοῦ ἐξαίτουνται παρ' αὐτοῦ ν' ἀνοίξῃ τὰς πύλας τῶν ἀνακτόρων, καὶ νὰ παραδώσῃ τὰς κλεῖς εἰς αὐτούς. Ἄλλ' αὐτὸς, ἐξελθὼν εἰς τὸν ἐξώστην, ἠρνήθη διαβῆναι μέχρι τέλους καὶ ἐπιμόνωσιν νὰ ἀπακούσῃ εἰς τὴν φωνὴν αὐτῶν, εἰς οὐδὲν λογισάμενος οὔτε τῶν ἐπιδραμόντων τὸ πλῆθος, οὔτε τὴν ἔξαρσιν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξύ εἰσεπήδησαν ἐκ τῶν πραθύρων εἰς τὰ ἀνάκτορα οἱ ἐπαναστάται, καὶ ποιουτοτρόπως, τραπέζης ἀλλαγῆς τῆς προσοχῆς αὐτῶν, διελύθη ἡ διένεξις αὕτη, ἐξ ἧς οἱ διὰ θαύματος ἐσώθη ἡ ζωὴ τοῦ πιστοῦ καὶ γενναίου ὁπασπιστοῦ.

χειρα τὴν κεφαλὴν ἀνευ τοῦ φόβου ῥομφαίας σειομένης ἀνωθέν της, ὅτε ἐκαθήσαμεν ὑπὸ τὴν σκέπη ξένης θύρας, τῆς ὁποίας δὲν ἦτο φόβος νὰ μαυρίσῃ Τούρκου σιὰ, καὶ εἶδεν ἕκαστος ἡμῶν τὴν λύπην τοῦ ζωγραφισμένην εἰς τοῦ γείτονός του τὴν παρουσίαν, τότε ἤρχισε νὰ ἐρωτᾷ καὶ νὰ μανθάνῃ ὁ εἰς τοῦ ἄλλου τὰ πάθη καὶ νὰ ἐρευνᾷ περὶ συγγενῶν καὶ φίλων ἀπόντων. Ποσάκις ἀπηύθυνον ἐρωτήσεις κ' ἐγὼ ματαίας, ποσάκις ἀναπολῶν τὴν τελευταίαν εἰς τὸ παρεκκλήσιον συνάθροισίς μας ἐπροσπάθησα ν' ἀνιχνεύσω τὴν τύχην τῶν ἀποτελούντων τὸν κύκλον ἐκεῖνον προσώπων. Ἄλλ' οὐδὲν ἐμάνθανον ἐρωτῶν. Ἐνθυμούμην πρὸ πάντων τὴν μικρὰν Δέσποιναν, καὶ τὸν τελευταῖον περιπατόν μας, καὶ τὰ πικρὰ προαισθήματα, καὶ τὰ ἥσυχά δάκρυά της, ἐνόμιζον δὲ ὅτι ἀκούω εἰσέτι τὴν γλυκεῖαν παιδικὴν φωνὴν της: Ὁ σκοτώσων τὸν πατέρα μου, θὰ τὸν σκοτώσωμεν!...

Πόσα ὅμως ἄλλα ἤκουσα τότε σπαραξικάρδια ἐπεισόδια τῶν αἱματηρῶν ἐν Χίῳ σελίδων τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, πόσας ἄλλας φοβερὰς σκηνὰς τῆς ἀπεράντου ἐκείνης τραγωδίας! Ἐκάστη οἰκογένεια εἶχεν ἱλιάδα συμφορῶν. Πολλοὶ εἶδον σφαζομένους πρὸ αὐτῶν τὸν πατέρα, τὸν υἱὸν καὶ τὸν σύζυγον. Πολλὰ τέκνα ὀρφανὰ παρασυναχθέντα ὑπὸ ἀγνώστων ἑκλειον τὰς αἰχμαλωτισθείσας μητέρας των. Πολλὰι μητέρες ἀνεζήτησαν εἰς μάτην τὰ τέκνα των. Αἱ δὲ σκληραὶ τοῦ παρελθόντος ἀναμνήσεις, καὶ οἱ θρηνοὶ ἐπὶ τῇ σφαγῇ ἢ τῇ αἰχμαλωσίᾳ ὄντων προσφιλῶν, καὶ ὁ ἑκπατρισμός, καὶ ἡ περὶ τοῦ μέλλοντος ἀβεβαιότης, καὶ ἡ σπάνις τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου ἀπετέλουν φρικτὴν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς συμφορᾶς. Καὶ ὅμως τὴν διήλθομεν καρτερικῶς οἱ πλεῖστοι, καὶ ἐπαλαίσαμεν κατὰ τῆς κακῆς τύχης, καὶ ἐξήλθομεν νικηταὶ τῆς πάλης.

Ὅτε οἱ νεώτεροι, οἱ γεννηθέντες καὶ ἀνατραφέντες ἐν ἡμέραις ἀγαθαῖς, βλέπωσι τοὺς γέροντας ἡμᾶς ἀκμαίους εἰσέτι καὶ εὐθύμους, διςτάζουσιν ἴσως νὰ πιστεύσωσιν ἀκούοντες τῆς νεότητός μας τὰ παθήματα. Μετ' ὀλίγα δὲ ἔτη, ὅπότε ἐκλείψῃ ἡ γενεὰ τοῦ ἀγῶνος, καὶ διακοπῇ τῶν προφορικῶν παραδόσεων ἢ μνημόνευσις, δυσκόλως οἱ ἔγγονοι ἡμῶν θὰ φαντάζονται διὰ πόσων θυσιῶν καὶ βασάνων ἐπληρώθη ἡ ἰδική των εὐημερία καὶ τοῦ ἔθνους ἢ ἀναγέννησις. Διὰ τοῦτο εὐχομαι, ὥστε πολλοὶ τῶν ἐπιζώντων γερόντων νὰ μιμηθῶσι τὸ παράδειγμά μου, γράφοντες τὰ ἀπομνημονεύματά των. Ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν ἀτόμων ἀποτελεῖται ἡ τοῦ ἔθνους, τὴν δὲ ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας δὲν συγκροτοῦσι τὰ κατορθώματα μόνον τῶν ἐπὶ γῆς καὶ θαλάσσης προμάχων της, ἀλλὰ καὶ οἱ διωγμοὶ καὶ αἱ σφαγαὶ καὶ αἱ ἀτιμώσεις τῶν ἀόπλων καὶ ἀ-

σθενῶν, καὶ ἡ ἐγκαρτέρησις αὐτῶν ἐν τῇ δυστυχίᾳ, καὶ ἡ εἰς τὸν Θεὸν πεποιθήσις, ἣτις ἐνίσχυσε καὶ ἐν τέλει ἐπραγματοποίησεν, ἔστω καὶ ἐν μέρει, τὰς περὶ καλλιτέρου μέλλοντος ἐλπίδας των. Ἄς εὐλογῶμεν ἐπὶ τούτῳ τὸν Θεὸν καὶ ἄς ἀποθάνωμεν οἱ γέροντες ἡμεῖς μετὰ τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ ἐκπληρωθῶσιν εἰς τὸ μέλλον ὁλόκληροὶ αἱ ἐθνικαὶ ἡμῶν εὐχαί. Ἄλλ' εἴθε νὰ μὴ ἐπιφυλάσσωνται εἰς τὰς νεωτέρας τῶν Ἑλλήνων γενεὰς αἱ δοκιμασίαι, τὰς ὁποίας ἡμεῖς ὑπέστημεν. Εἴθε τὰ ἰδικὰ μας μαρτύρια νὰ θεωρηθῶσιν ἀρκοῦσα καὶ διὰ τὸ μέλλον πληρωμὴ εἰς τῆς εἰμαρμένης τὸ βιβλίον!

Ἐνῷ γράφω ταῦτα ἐπισωρεύονται πικρὰ εἰς τὴν ψυχὴν μου αἱ ἀναμνήσεις, καὶ διέρχονται ἀλλεπάλληλοι διὰ τῆς φαντασίας μου αἱ περιπέτειαι τῆς καταστροφῆς. Κλείω τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ βλέπω ἐνώπιόν μου τοὺς δυστυχεῖς τῆς ἐξορίας συντρόφους, καὶ ἀκούω τὰς διηγήσεις των, καὶ ἀντηχοῦσιν εἰς τὰ ὦτά μου οἱ στεναγμοὶ των, καὶ ρέουσι τὰ δάκρυά των, καὶ συσφίγγονται ἀπηλιπισμένοι αἱ χεῖρές των!

Πεντήκοντα ἔτη παρήλθον ἔκτοτε, τοὺς δὲ πλεῖστους αὐτῶν ἐκάλυψε τὸ χῶμα. Μένουσι ὅμως εἰσέτι ἱκανοὶ ὅπως συνδέωσι τὸ παρελθὸν μετὰ τοῦ παρόντος. Ἡδυνάμην ἐνταῦθα νὰ τοὺς ὀνομάσω. Ἡδυνάμην νὰ ὑποδείξω τὴν γραίαν ἐκείνην ἀρχόντισσαν, ἣτις κρύπτουσα ὑπὸ ῥάκη τὸ κάλλος της περιῆλθε τότε ὡς ἐπαῖτις τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀνατολῆς πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ τέκνου της· καὶ ὁ Θεὸς τὴν ἐλυπήθη καὶ ἐπέστρεψε μετὰ τὸ τέκνον της εἰς τὴν ἀγκάλην. Ἡ δὲ ἄλλη γραία, μήτηρ ἤδη ἐντίμων τῆς Ἑλλάδος πολιτῶν, ἠρπάγη τότε εἰς τῆς νεότητος τὰ πρόθυρα καὶ διῆλθε δύο ἔτη ἐντὸς Τουρκικοῦ χαρμελίου, μόλις ἐξαγορασθεῖσα πρὸ τῆς ἐκ τοῦ πολέμου ἐπιστροφῆς τοῦ Τούρκου σιλητοῦ της. Ἄλλὰ τίς ἐκ τῶν γερόντων συμπολιτῶν μου δὲν ἔχει νὰ διηγήθῃ περιπετείας, ὑπερβαίνουσας συχνάκις κατὰ τὴν δραματικότητά ὅτι ἡ γόνιμος μυθογράφου φαντασία δύναται νὰ συλλάβῃ; Προχθὲς ἔτι εἰς ἐξ αὐτῶν ἔλεγεν ἐνώπιόν μου πῶς δεκαετὴ τότε τὸν εἶχεν αἰχμαλώτον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Χίος Τούρκου, τὴν δὲ ἡμέραν τῆς ἀπαγχονίσσεως τῶν ὁμήρων τὸν ἔφερεν ἐκ τῆς χειρὸς εἰς τὸν δρόμον, ὅπως ἴδῃ διαβαίνουσαν τὴν πομπὴν τῶν μαρτύρων ἐκείνων· μετὰ δὲ τῶν ἀγομένων εἰς τὸ μαρτύριον ἦτο ὁ πατὴρ του· καὶ τὸν εἶδε τὸν πατέρα του, καὶ ἀποσπασθεὶς ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Τούρκου ἐχύθη εἰς τὰς πατρικὰς ἀγκάλας· ὁ δὲ πατὴρ ἤρπασε τὸν υἱόν, τὸν ἐθλίψεν ἐπὶ τοῦ στήθους, τοῦ ἔδωκεν ἕνα ἀσπασμόν, ἕνα μόνον, καὶ ἀποθέσας αὐτὸν κατὰ γῆς τὸν ἔσπρωξε μακρὰν του, ὥσει φοβούμενος μὴ συμπερικληθῇ τὸ τέκνον εἰς τοῦ πατρὸς τὴν καταδίκην. Ἐξαγοράσθη κατόπιν τὸ ὀρφανὸν τέκνον, ἀλλὰ ὁ τε-

λευταῖος ἐκεῖνος τοῦ πατρὸς ἀσπασμὸς οὐδέποτε παρ' αὐτοῦ ἐλησμονήθη. Καὶ ἦσαν ὕγροι τοῦ γέροντος οἱ ὀφθαλμοί, ἡ δὲ φωνὴ του ἔτρεμεν ἐνῷ διηγείτο ταῦτα.

Ἄλλ' ἡ πρόθεσίς μου δὲν εἶναι ν' ἀφηγηθῶ τῶν ἄλλων τὴν ἱστορίαν. Δὲν ἠδυνάμην ὅμως γράφω τὰ κατ' ἐμὲ νὰ μὴ ἀναμνηθῶ τῆς γενικῆς τότε περὶ ἡμᾶς συμφορᾶς. Ὅλοι ὁμοῦ συνεπάσχομεν, ὁ δὲ σύνδεσμος τῆς δυστυχίας καὶ ὁ ἀγὼν τῆς αὐτοσυντηρήσεως ὑπεστήριζον τὴν ἀμοιβαίαν καρτερίαν καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον μᾶς ἐνεψύχωσαν. Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας ἡμεῖς ὡς ζαλισμένοι, καὶ οὐδεὶς ἐσκέπτετο περὶ τῆς αὔριου. Αἱ συγκινήσεις τοῦ διωγμοῦ καὶ τῆς σωτηρίας ἦσαν πρόσφατοι εἰσέτι, ἡ δὲ πρόθυμος τῶν Μυκόνων φιλοξενία καὶ τὰ ὀλίγα περισωθέντα χρήματα ἐξήρκουν πρὸς συντήρησίν μας. Ἀλλὰ τὰ χρήματα ταχέως ἐξήτληθησαν, οἱ δὲ πτωχοὶ νησιῶται δὲν ἠδύναντο βεβαίως νὰ μᾶς διατρέφωσι. Ἦτο γενικὴ ἡ πένια τότε καὶ μεγάλη ἡ ἀχρηματία. Ἐνθυμούμαι, ἀφοῦ ἔδαπανήθη καὶ τὸ τελευταῖον φλωρίον μας, τὰς ματαίας προσπαθείας μου πρὸς πώλησιν ἐνὸς δακτυλιδίου τῆς μητρὸς μου. Μόλις καὶ μετὰ βίας ἠδυνήθη ἐἰς Σπέτσας βραδύτερον νὰ εὐρῶ ἀγοραστὴν ἕνα τῶν εὐπορωτέρων ἐκεῖ προκρίτων. Καὶ ὁ ἄνθρωπος βεβαίως τὸ ἠγόρασε διὰ νὰ μᾶς συνδράμῃ εἰς ὥρας θρήνων καὶ ὀδυρῶν. Ὁ ἔχων τότε χρήματα δὲν ἠγόραζε κοσμήματα οὔτε πρὸς χρῆσίν του, οὔτε κερδοσκοπίας χάριν. Θαῦμα μού φαίνεται εἰσέτι πῶς ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀνεχείας ἐκείνης κατορθώσαμεν βαθμηδὸν νὰ ἐξεύρωμεν πόρους καὶ νὰ δημιουργήσωμεν ἐμπόριον. Ὅσοι προσέφυγον εἰς Ρωσίαν ἢ Ἰταλίαν, ἢ ἀλλαγῶ ἐντὸς κοινοῦ εὐπορουσῶν, δὲν εἶχον ν' ἀντιπαλαίσωσι πρὸς ὁμοίας δυσκολίας, ὅπως διὰ τοῦ ἰδρώτος κερδιζῶσι τὸν ἐπιούσιον ἄρτον. Ἄλλ' εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅποιαν ἠδύναντο νὰ ἔχῃ ὁ κόπος ἀξίαν, ὅτε πάντες ἦσαν πένητες καὶ πειναλέοι; Καὶ ὅμως ἐζήσαμεν. Ἄλλὰ πῶς ἐζήσαμεν; Πρὸ δύο ἐβδομάδων συνώδευσα εἰς τὸν τάφον τὸν νεκρὸν γέροντος φίλου μου· τὸν βαθύπλουτον τοῦτον ἔμπορον, ὅστις ἀφῆκεν ἑκατομμύρια εἰς τοὺς κληρονόμους του, τὸν ἐνθυμούμαι πωλοῦντα πλακούντια εἰς τὰς ἀμόρφους ἐτι ὁδοῦ τῆς Σύρου· τὰ δὲ πλακούντια τὰ κατεσκευάζεν ἡ ὠραία σύζυγός του, κόρη μιᾶς τῶν ἐπισημοτέρων τῆς Χίου οἰκογενειῶν. Καὶ μὴ ἦσαν εἰς θέσιν καλλιτέραν οἱ ἀγοράζοντες τὰ πλακούντια των;

Ἄλλὰ καὶ πάλιν ὁ κάλαμός μου πλανᾶται. Προτρέγω τῆς σειρᾶς τῆς διηγήσεώς μου.

Δύο ἢ τρεῖς ἐβδομάδας μετὰ τὴν εἰς Μύκονον ἀφίξίν μας ἤρχισαμεν νὰ σκεπτόμεθα σπουδαίως μετὰ τοῦ πατρὸς μου περὶ τοῦ πρακτεῦ, διότι ἔπρεπε ὅπως δήποτε νὰ ἐργασθῶμεν πρὸς δι-

τροπὴν τῆς οἰκογενείας. Ἡ ἐργασία μας ἦτο τὸ ἐμπόριον, ἀλλὰ, ὅσα ταπεινὸν καὶ ἂν ὑποθεθῇ, ἐμπόριον ἀνευ κεφαλαίου δὲν αὐτεσχεδιάζετο· ποῦ δὲ χρήματα; Τὰ ὀλίγα τῆς μητρὸς μου κειμήλια δὲν ἐχρησίμευον· τὰ ὑπὸ τὴν μηλέαν τοῦ κήπου μας ταφέντα, καθ' ὃ ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ, ἠδύναντο εὐκολώτερον νὰ ἐξαργυρωθῶσιν, ἀλλὰ δὲν τὰ εἶχομεν· τὰ ἐν τῷ Χανίῳ τῆς Σμύρνης ἐμπορεύματα καὶ τὰ ἐκεῖ ἀσύνακτα χρῆμα οὔτε τὰ ἐσυλλογιζόμεθα πλέον· τὰ ἐν Χίῳ κτήματα τίς οἶδε ποῖος Τούρκος τὰ ἐχαίρετο. Δὲν εἶχομεν τίποτε. Εἰς μάτην ὁ πατὴρ μου ἤνοιγε καὶ ἐδίπλωνε τὰ ὀλίγα ἔγγραφα ὅσα εἶχεν εἰς τὸ θυλάκιόν του.

Μεταξὺ τῶν ἔγγραφων τούτων ἦτο μία ἐκ Βενετίας ἐπιστολῆ, ληφθεῖσα τὴν προτεραιάν τῆς ἐκ Σμύρνης ἀναχωρήσεώς μας. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἀνήγγελλε τὴν φρόντισιν δύο κιβωτίων σκούφων ἐπὶ πλοίου Ἀγγλικοῦ, μέλλοντος εἰς πολλοὺς πρὸ τῆς Σμύρνης λιμένας νὰ προσορμισθῇ. Τὴν φορτωτικὴν ἔστειλεν ἐκ Χίου ὁ πατὴρ μου εἰς φίλον του ἔμπορον ἐν Σμύρνῃ, Ἴόνιον καὶ κατὰ συνέπειαν ὑπήκουσεν Ἀγγλόν, ἀλλ' οὐδ' ἀπόκρισίν του ἐλάβομεν ποτέ, οὐδ' ἐσκέπτετο πλέον ὁ πατὴρ μου περὶ σκούφων. Ἡ ἐκ Βενετίας ἐπιστολὴ τοὺς ἀνεκάλεσεν εἰς τὴν μνήμην μου καὶ ἐπὶ τῶν δύο ἐκείνων κιβωτίων ἐθεμελίωσα μέγα οἰκοδόμημα ἐλπίδων καὶ σχεδίων.

— Δὲν βαρύνεσαι; ἔλεγεν ὁ πατὴρ μου. Ἄν περιμένῃς ἀπ' ἐκεῖ νὰ σκουφωθῆς, περιπάτει ἀσκεπῆς ἀπὸ τώρα.

— Ἄς δοκιμάσωμεν, ἀπεκρινόμεν· τί χάνομεν γράφοντες;

Ἐγραψα λοιπὸν πρὸς τὸν ἐν Σμύρνῃ φίλον καὶ ὑπέγραψεν ὁ πατὴρ μου τὴν ἐπιστολήν, διὰ τῆς ὁποίας τὸν παρεκάλουν ν' ἀποστείλῃ τοὺς σκούφους πρὸς τὸν ἐν Μυκόνῳ Ἀγγλόν ὑποπρόξενον. Ὁ ἀγαθὸς Μυκόνιος, ὅστις ἀντεπροσώπευε τὴν Ἀγγλίαν φέρων ἐπὶ κεφαλῆς χρυσοστόλιστον κασκέτον, ὑπεσχέθη νὰ στείλῃ εἰς Σμύρνην τὴν ἐπιστολήν καὶ νὰ καταβάλλῃ πᾶσαν περὶ τῶν σκούφων φροντίδα. Ὁ πατὴρ μου ἐμειδία δυσπιστῶν, οὐδ' ὑπῆρχε τῷ ὄντι πολλὴ πιθανότης μετὰ τοσούτου χρόνου παρέλευσιν, ἐν τῷ μέσῳ τῆς γενικῆς ἐκείνης ἀνεμοζάλης, καὶ ἐν τῇ παντελεῖ σχεδὸν διακοπῇ τῶν δυσκόλων τότε συγκοινωνιῶν, νὰ ἐπιτύχῃ ἡ ἀπόπειρά μου. Ὅπως δήποτε δὲν ἠδυνάμεθα βεβαίως νὰ ζήσωμεν περιμένοντες τὴν ἐκβασίν της, καὶ ἀπερρασίσαμεν ὡς μόνον καὶ τελευταῖον καταφύγιον νὰ προσφέρωμεν τὰς ἐκδουλεύσεις μας εἰς τὴν Κυβέρνησιν, οὐχὶ ὡς πολεμισταί, ἐννοεῖται, ἀλλ' ὡς ὑπάλληλοι, ὡς γραμματικοί, καθὼς ἔλεγεν τότε. Ἐπρεπε πρὸς τοῦτο νὰ μεταβῶμεν εἰς Ναύπλιον, ἢ μάλλον εἰς Ἄργος, ὅπου ἠδρευσεν ἡ Κυβέρνησις. Ἄλλ' ἐὰν ἀπετυγχάνομεν; Ἐὰν ἀπερίπτετο ἡ προσφορὰ μας; Μετὰ πόσων ἄλλων

ἠθέλωμεν ἀρὰ γὰρ εὐρεθῆ εἰς συναγωνισμόν, εἴτε ἰκανωτέρων, εἴτε ἐχόντων προστασίας καὶ συστάσεις, τῶν ὁποίων ἡμεῖς ἐστερούμεθα; Ταῦτα σκεπτόμενοι, καὶ ζητοῦντες γνώμας καὶ πληροφορίας, κατελήξαμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐπρεπε νὰ ὑπάγωμεν εἰς Ἄργος ἐρωδιασμένοι μὲ συστατικὴν πρὸς τὸν Θεόδωρον Νέγγρη, ὅστις ἦτο ἀρχιγραμματεὺς ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων καὶ πρόεδρος τοῦ συμβουλίου, ἔθεωρεῖτο δὲ ὡς κέντρον καὶ ψυχὴ τῆς ἐξουσίας, καὶ ὅτι τοιαύτην συστατικὴν ἠδύνατο νὰ μᾶς προμηθεύσῃ ὁ φίλος τοῦ Νέγγρη Γεώργιος Μαυρογένης, διαμένων τότε εἰς Τήνον.

Πρὸ ἐτῶν πολλῶν, μετὰ τὸ τραγικὸν τέλος τοῦ μεγάλου διερμηνέως Μαυρογένη, ὁ υἱὸς του οὗτος καὶ ἡ ἀδελφὴ του κατέφυγον εἰς Χίον, εἰς τρυφερὰν ἐτι ἡλικίαν ἀμφότεροι, καὶ ἔζων ἐκεῖ πλησίον τῆς οἰκίας τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου μου, ὅπου συχναζόντες συνδέθησαν διὰ παιδικῆς φιλίας μετὰ τῆς μητρὸς μου. Ἐπιτοτε ἀνεχώρησαν, ἀλλ' ἡ μήτηρ μου δὲν τοὺς ἐλησμόνησε, κρίνουσα δὲ ἐκ τῶν ἰδίων αἰσθημάτων μὲ παρεκίνησε νὰ μεταβῶ εἰς Τήνον καὶ νὰ ζητήσω ἐπ' ὀνόματι τῆς τὴν προστασίαν τῶν φίλων τῆς. Ἐδίσταζον καὶ ἐταλαντεύουμην. Πῶς νὰ παρουσιασθῶ; ἔλεγον· δὲν γνωρίζουσι τὸ πατρικὸν μου ὄνομα. Ἐνθυμοῦνται ἀρὰ γὰρ τὸ τῆς μητρικῆς μου οἰκογενείας μετὰ τοσοῦτων ἐτῶν παρέλευσιν; Καὶ ἂν τὸ ἐνθυμοῦνται, θὰ μὲ ἀναγνωρίσωσι, θὰ μὲ ὑποδεχθῶσι ὡς παλαιᾶς φίλης υἱόν; Ἄλλ' αἱ προτροπαὶ τῆς μητρὸς καὶ ἡ ἀνάγκη ἐνίκησαν τοὺς δισταγμούς καὶ τὴν δειλίαν μου, καὶ ἐπιβίβασθεις εἰς μικρὸν Μυκόνιον πλοιάριον ἀφίχθη μίαν ἑσπέραν εἰς Τήνον.

Ὅτε ἀπέβην εἰς τὴν παρὰ τὸν αἰγιαλὸν μικρὰν πλατείαν, ἦτο ἡδὴ νύξ. Δὲν εἶχον ποῦ νὰ ζητήσω φιλοξενίαν. Ἐκεῖ ἐπὶ τῆς πλατείας εἶδον καφενεῖον ἀνοικτόν. Ἐζήτησα καὶ ἔλαβον τὴν ἀδειαν νὰ διανυκτερεύσω ἐντὸς αὐτοῦ, καὶ κατέλαβον εἰς τὸ βῆθος του μίαν σκιδά ἀποτελοῦσαν κάθισμα διὰ νὰ κοιμηθῶ. Ἀλλὰ ποῦ ὕπνος; Τὸ καφενεῖον ἐγέμισεν ἐντὸς ὀλίγου Τηνίων ἐυθυμούτων, καὶ εἶχουμ ὄλην τὴν νύκτα μουσικὴν καὶ ᾄσματα καὶ εὐωχίαν. Μετὰ πόσης ἀδημονίας διήλθον τὴν ἀγρυπνον νύκτα ἐκείνην! Τοὺς ἐβλεπον καὶ τοὺς ἤκουον ἀπὸ τῆς σιστείνης μου γωνίας, καὶ ἡ φαιδρότης των μοῦ ἔφερε δάκρυα, ὁ δὲ ἦχος τῶν ὄργάνων μοῦ ἐνθυμίξεν οἰμωγὰς καὶ θρήνους. Ἐνθυμοῦμην τὰ δεινὰ μὰς ἀφ' ὅτου ἡ ἐπανάστασις ἐξεργάγη καὶ ἠπόρουσεν πῶς εἶχον καρδίαν νὰ διασκευάζωσι. Ἦτο ἀδικὸς βεβαίως ἡ κατ' αὐτῶν ὀργή μου, ἡ δὲ ἀπαίτησίς μου ὑπερβολικὴ. Ἦ Τήνος δὲν ἠδύνατο νὰ βλέπῃ τὰ πράγματα ὑπὸ τὴν ἰδίαν ὡς ἡ Χίος ἔποψιν. Τοῦροκοὶ ἐκεῖ δὲν ἀπέβησαν, οὐδ' ἦτο φόβος ν' ἀποβῶσι καὶ νὰ σφάζωσι καὶ νὰ ἐξανδραποδίσωσιν. Οἱ Τήνιοι ἔμενον ἀνενό-

χλητοὶ ἐπὶ τῆς νήσου των καὶ ἀντὶ ἐγθρικῶν στίφων ἐβλεπον περὶ αὐτοὺς ἐλευθέρην τὴν Ἑλλάδα. Ἦτο δ' εἰσέτι εἰς τῶν πρώτων ἐπιτυχίων τὴν ἀκμὴν ἡ ἐπανάστασις, καὶ ἐμεγαλοποιεῖ τοὺς θριάμβους τῆς ἡ ζωηρὰ Ἑλληνικὴ φαντασία. Ἦ κατατρόπως τοῦ ἐπαναστατικοῦ εἰς Βλαχίαν κινήματος δὲν ἦτο εἰσέτι γνωστὴ, ἐνῶ δὲ ἡμεῖς ἐκρυπτόμεθα καὶ ἐτρέμουμεν εἰς Χίον, ἐκεῖ εἰς Τήνον ἐπιστεύετο ὅτι κατήγορο ἐξ ἄκτου τροπαιούχος ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὅτι ὁ θρόνος τοῦ Σουλτάνου κατέπιπτεν. Ἦτο γενικὴ ἡ πεποίθησις ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θὰ πάρωμεν τὴν Πόλιν, ὥστε οἱ Τήνιοι ἠδύνατο νὰ πιστεύσωσιν ὅτι ἔχουσι λόγους νὰ εὐθυμῶσι. Καὶ ἀντήγει ἐντὸς τοῦ καφενεῖου ἡ βοή ἀσμάτων πατριωτικῶν, τὰ ὁποῖα ἐποιεῖτε κάποτε ἡ λύρα των εἰς τρυφερώτερον ρυθμὸν τονίζουμένην.

Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου... διότι ἐπὶ τέλους δὲν ἐκοιμῶντο ἐπὶ ῥόδων καὶ οἱ Τήνιοι, —ἐκτὸς τούτου δὲν δύναται νὰ θρηνηθῆ αἰώνιος ὁ ἄνθρωπος. Ἦ ψυχὴ του δὲν ἀντέγει εἰς λύπην διαρκῆ ἀλλ' αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ γελᾷ καὶ νὰ χαρῆ, ἐνῶ δὲ ἡ θλίψις τὸν πιέζει, ἡ λάμψις τοῦ γέλωτος διασχίζει ἐνίοτε τῆς κατηρέας τὰ νέφη. Ὑπάρχουσι καὶ καρδίαι ἐντροφῶσαι εἰς τὴν θλίψιν καὶ διαιωνίζουσαι τὸ πένθος, ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι τὸ φυσικόν. Ἦ φύσις ἐπουλόνησε τὰς πληγὰς, καὶ ὄργᾳ ἐπὶ τέλους ἡ καρδία πρὸς τὴν φαιδρότητα καὶ ἐπιζητεῖ τὴν χαρὰν. Διότι, καὶ μὲν ἀπὸ γῶμα ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀπὸ γῶμα βαρὺ καὶ ὑγρὸν, ἀλλ' ἐστέγνωσεν ἔπειτα τὸν πηλὸν εἰς τὸν ἥλιον, καὶ ἡ ζύμη διατρεῖ τῆς ζωογόνου ἀκτίνος τὴν θερμὴν.

Τὴν νύκτα ἐκείνην δὲν ἐφιλοσόφουν οὕτω. Δὲν εἶχον εἰσέτι τῆς ζωῆς τὴν πείραν, τὰ δὲ παθήματα ἦσαν νωπά. Βραδύτερον, ὅτε οἱ πλείστοι τῶν προσφύγων Χίων συνελθόντες ἤρχισαμεν ν' ἀνεγείρωμεν τὰς πρώτας καλύβας, αἰτίνες ἐσχημάτισαν τὴν Ἐρμούπολιν, ἐνῶ ἐξηκολούθει ὁ πόλεμος ἔτι καὶ μᾶς ἐμάστιζεν ἡ πένια, κατέλαβε πάντας ἡμᾶς ἡ ἀνάγκη αὕτη τοῦ γέλωτος καὶ τῆς εὐθυμίας, καὶ ἐνεθρονίσθη ἡ φαιδρότης ἐν μέσῳ τῆς κοινότητος ἐκείνης τῶν δυστυχῶν. Ποτέ, καθ' ὄλην τοῦ βίου μου τὴν διάρκειαν, δὲν ἐνθυμοῦμαι ζωηρότεραν περιόδον διασκευάσεων ἢ τὰ πρώτα ἐκεῖνα ἔτη τῆς ἐν Σύρῳ δικιμονῆς. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἤμην εἰς τῆς νεότητος τὸ ἄνθος τότε. Ἄλλ' οὐχ ἦτο ἔνθυμοῦμαι καὶ τοὺς γέροντας μετὰ τῶν νέων συνευθυμοῦντας.

Πρὸς τὰ ἐξημερώματα ἐπῆλθεν ἐπὶ τέλους ἡ συχία ἐντὸς τοῦ καφενεῖου καὶ ἀπεκοιμήθην. Τὴν δὲ πρώταν ἐγερθεὶς δικυθύνθη πρὸς τὴν κατοικίαν τοῦ Μαυρογένη συλλογιζόμενος τί θὰ εἶπω καὶ πῶς θὰ παρουσιασθῶ, φοβούμενος τὴν ὑποδοχὴν ἥτις μ' ἐπερίμενε, καὶ ἀμφιδάλλων περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ διαθήματός μου.

Ἄποια ἦτο ἡ ἐκπληξίς μου ὅτε, ἀνοιχθείσης τῆς θύρας καὶ πρὶν εἰσέτι προσθᾶσω ν' ἀρθρώσω τὴν ἐρώτησιν, τὴν ὁποῖαν προητοίμαζον καθ' ὀδόν, ἤκουσα φωνὴν γυναικείαν:

— Ὁ υἱὸς τῆς εἶναι, ὁ υἱὸς τῆς! Καὶ κατέβη πηδῶσα ἀνὰ δύο τὰς βαθμίδας ἡ κραῖσσα τὰς χαρμοσύνους λέξεις. Ἦτο τοῦ κηπουροῦ μὰς ἡ θυγάτηρ. Φυγοῦσα ἐκ Χίου διεσώθη εἰς Τήνον, ὅπου τὴν προσέλαθεν ὡς ὑπηρετρίαν ὁ Μαυρογένης. Καὶ αὐτὸς καὶ ἡ ἀδελφὴ του δὲν εἶχον οὐδαμῶς λησμονήσει τὴν μητέρα μου, ἡ δὲ μνεῖα μνήμη τοῦ ὀνόματός τῆς ἤνοιξε τὰς θύρας τῆς οἰκίας των εἰς τὴν πτωχὴν τοῦ κηπουροῦ θυγάτηρα.

Τὴν ἠρώτησα τί ἐγίνειν ὁ πατὴρ τῆς. Δὲν ἐγνώριζεν ἡ δυστυχὴς. Ἀπεχωρίσθησαν καθ' ἡν ὥραν σπεῖρα Τούρκων ἐπέπεσαν εἰς τοῦ πύργου μὰς τὴν περιοχὴν. Ἐφυγεν ἐκείνη μετ' ἄλλων γυναικῶν, ὁ δὲ γέρον Κύριος οἶδεν ἂν ἐξῆ ἢ ἀπέθανε. Καὶ ἔκλειεν ἀποκρινομένη διὰ διακεκομμένων φράσεων εἰς τὰ ἐρωτήματά μου.

Ἀνέβην τὴν κλίμακα μὲ τὴν καρδίαν ἐλαφροτέρην ἢ ὅτε ἐκρούον τὴν θύραν. Ὁ εὐγενὴς οἰκοδεσπότης μ' ἐδέχθη προσηκῶς, μ' ἐκράτησεν εἰς τὴν οἰκίαν του, μ' ἔδωκε τὴν ζητούμενην συστατικὴν, μὲ εἶπε λόγους ἐνεθρονιστικούς καὶ μ' ἐνέπλησεν ἐλπίδων καὶ παρηγορίας. Ἦ δὲ ἀδελφὴ του δὲν ἔπαυεν ἐρωτῶσά με περὶ τῆς μητρὸς μου καὶ περὶ τῆς Χίου καὶ περὶ τῶν σκληρῶν τοῦ διωγμοῦ περιπετειῶν. Κατεθέλχθη ὑπὸ τῆς γλυκύτητός τῆς καὶ ἐθαύμασα τὴν καλλονὴν καὶ τὴν χάριν τῆς, ἀλλὰ δὲν ἐφανταζόμην ἐνῶ τὴν ἐβλεπον, ὅτι θὰ καθέξῃ θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ὅτι θὰ γραφῶσι βιβλία περὶ αὐτῆς.

Ἦ ἀνάμνησις τῆς εὐμενοῦς ἐκείνης ὑποδεξιότητος πολλάκις κατὰ τὰς ποικίλας δυσχερείας τοῦ κατόπιν βίου μου ἀνεπέρωσε τὸ θάρρος μου καὶ ἐστερέωσε τὴν κλονιζομένην πεποίθησίν μου εἰς τὸ μέλλον. Δὲν μὲ ὠφέλησεν ἐπὶ τέλους ἡ συστατικὴ οὐδὲ μ' ἐχρησίμωσεν ἡ προστασία τοῦ Μαυρογένη. Ἄλλ' ἡ ἠθικὴ ὑποστήριξις, ἡ ἐκφρασις συμπαθείας, εἰς λόγους γλυκύς, ἐν φιλικὸν μειδιάμα, παρηγοροῦσι τὴν πάσχουσαν καρδίαν πλειότερον πάσης βοήθειας ὑλικῆς. Χάριτι θεῖα δειγμάτων τοιαύτης καλοσύνης συγνάκις μοῦ ἔτυγον κατὰ τὴν μακρὰν τῆς συμφορᾶς περιόδον. Ἐνόσῳ εὐτυχεῖ τις δὲν λαμβάνει ἀφορμὰς νὰ ἐκτιμήσῃ τοῦ πλησίον τὴν ἀγαθότητα. Μόνον δ' ἐν ἡμέραις θακρῶν ἐννοεῖ πόσον ὁ ἄνθρωπος εἶναι φύσει εὐσπλαγχνος καὶ εὐεργετικὸς καὶ πόσον συμπονεῖ τὸν δυστυχούντα. Οἱ κακοὶ εἶναι ὀλίγοι ἐπὶ τῆς γῆς.

Τὴν ἐπιούσαν ἐπέστρεψα εἰς Μύκονον φέρων ἐντὸς τοῦ κόλπου μου τὴν συστατικὴν. Μετ' ὀλίγας δ' ἡμέρας τυχόντες πλοῖον διὰ τὸν κόλ-

πον τοῦ Ναυπλίου, ἀπεχαιρετίσαμεν τὴν φιλόξενον νῆσον καὶ ἀνεχωρήσαμεν πανοικεῖ.

[Ἔπειτα συνέχεται.]

Δ. ΒΙΚΕΛΑΣ.

Η ΠΕΡΙ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΙΣ

Ἐκ τῶν τοῦ Σμάιλις περὶ χαρακτῆρος

Δύναται τις ἐν γένει νὰ γνωρίσῃ τινα ἐκ τῶν βιβλίων, ἅτινα ἀναγινώσκει, ὅπως γνωρίζει αὐτὸν καὶ ἐκ τῶν ἀνθρώπων πρὸς οὓς συγνάζει.

Καλὸν βιβλίον εἶναι ἀληθὴς φίλος ἀμετάβλητος· οἶος ἦτο γῆθς εἶναι καὶ σήμερον. Εἶναι ὁ ὑπομονητικώτερος καὶ εὐθυμώτερος ὄλων τῶν συντρόφων μὰς· δὲν στρέφει πρὸς ἡμᾶς τὰ νῶτα ἐν ὥρᾳ δυστυχίας καὶ συμφορᾶς, ἀλλὰ πάντοτε ὑποδέχεται τοὺς ἀγαπῶντας αὐτὸν μετὰ τῆς αὐτῆς ἀγαθότητος· τέρπει καὶ διδάσκει τὴν νεότητά, ἀνακουφίζει καὶ παρηγορεῖ τὸ γῆρας.

Οἱ ἄνθρωποι ἀποκαλύπτουσι συνήθως ὁμοιότητας ἀμοιβαίως ἐκ τῆς προτιμῆσεως ὠρισμένου βιβλίου πρὸς ἀνάγνωσιν, καθὼς καὶ δύο ἄνθρωποι συνδέονται πολλάκις πρὸς ἀλλήλους ἐκ τοῦ θαυμασμοῦ, ὃν ἔχουσι πρὸς τρίτον πρόσωπον. Παλαιὰ παροιμία λέγει «ὁ ἀγαπῶν με, ἀγαπᾷ καὶ τὸν σκύλον μου,» ὀρθότερα ὅμως θὰ ἦτο ἂν ἔλεγεν «ὁ ἀγαπῶν με, ἀγαπᾷ καὶ τὸ βιβλίον μου.» Δύναται τις νὰ σκεφθῆ, νὰ αἰσθανθῆ, νὰ συμπαθήσῃ μετὰ ἄλλου τῆ μεσολαβήσεως τοῦ εὐνοουμένου συγγραφέως. Συζῶμεν ἐν αὐτῷ καὶ αὐτὸς ἐν ἡμῖν.

«Τὰ βιβλία,» λέγει ὁ Χαζλίτ, «εἰσδύουσι εἰς τὴν καρδίαν· οἱ στίχοι τοῦ ποιητοῦ μετεγγίζονται εἰς τὸ αἷμα τῶν φλεβῶν μὰς. Ἀναγινώσκουμ αὐτοὺς νέοι, καὶ γέροντες γενόμενοι ἀγαπῶμεν ν' ἀναπολῶμεν εἰς τὴν μνήμην. Κατανοῶμεν ὅτι ἐκ τῆς ἀναγνώσεως αὐτῶν ἔπαυον ἄλλοι καὶ αἰσθανόμεθα καὶ ἡμεῖς, τὸ αὐτό. Εὐρίσκομεν καλὰ βιβλία πανταχοῦ καὶ εὐωνα· καὶ ὀφείλομεν χάριτας εἰς τοὺς συγγραφεῖς αὐτῶν, διότι ἄνευ αὐτῶν θὰ εἴμεθα βάρβαροι.»

Καλὸν βιβλίον εἶναι συνήθως τὸ διακρίστερον μνημεῖον τοῦ ἀνθρώπου μετὰ θάνατον· διότι περικλείει τὰς καλλιτέρας αὐτοῦ ἰδέας· σύμπαξ δ' ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ ἀπαύγαμα τῶν ἰδίων αὐτοῦ σκέψεων. Οὕτω δὲ τὰ καλὰ βιβλία εἶναι θησαυροὶ καλῶν λόγων καὶ ἐξαιρέτων αἰσθημάτων, οἵτινες, ὅταν ἐνθυμώμεθα καὶ τηρῶμεν αὐτοὺς, καθίστανται οἱ πιστότεροι ἡμῶν σύντροφοι καὶ παρηγοροί. «Δὲν εἶναι ποτε μόνον,» λέγει ὁ Φίλιππος Σύνδνεϊ, «οἱ ἔχοντες συντρόφους εὐγενεῖς σκέψεις.» Ἦ γενναία σκέψις καὶ εὐλικρινὴς δύναται ὡς ἀγγελος ἐλέους νὰ ἐξαγνήσῃ καὶ νὰ διαφυλάξῃ τὴν ψυχὴν ἡμῶν ἐν ὥρᾳ πειρασμοῦ. Περιέγει ἐν ἑαυτῇ σπέρματα πράξεων· διότι οἱ ἀγαθοὶ λόγοι ἐμπνεύουσι σχεδὸν πάντοτε ἀγαθὰς πράξεις.

«Ἐν μόνον βιβλίον ἀναγνωσθῆν καὶ ἐπαναγνωσθῆν,» λέγει ὁ Μισελέ, «φέρει πλειότερον

καρπὸν ἢ πολλαὶ ἀναγνώσεις πολλῶν βιβλίων κακῶς ἐνοηθέντων.»

Τὰ βιβλία ἐπέχουσιν οὐσίαν ἀθανασίας. Εἶναι τὰ διαρκέστερα ἔργα τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ ναοὶ κρημνίζονται, καταλίποντες ἐρείπια, αἱ εἰκόνες καὶ τὰ ἀγάλματα μεταβάλλονται εἰς κόνιν· τὰ βιβλία ὅμως ἐπιζῶσιν, ὁ χρόνος δὲν ἐπενεργεῖ ἐπὶ τῶν μεγάλων ἰδεῶν· εἶναι τόσον νεώπαι σήμερον ὅσον ἦσαν ὅταν ἐξηγήθησαν πρὸ πολλῶν αἰώνων παρὰ τῶν συγγραφέων. «Ὅ,τι εἶπον καὶ ἐσκέφθησαν τότε, ὁμιλεῖ ἡμῖν ζωηρῶς διὰ τῶν τετυπωμένων σελίδων. Ἡ μὲν ἐπίδρασις τοῦ χρόνου εἶναι ὅτι διὰ τοῦ κοσμίτου ἀπειμάκρυνεν ὅλα τὰ διανοητικὰ προϊόντα τὰ ἀνευ ἀξίας· διότι ἐν τῇ φιλολογίᾳ οὐδὲν πραγματικῶς μὴ καλὸν δύναται νὰ ζήσῃ ἐπὶ πολὺ.

Τὰ βιβλία εἰσάγουσιν ἡμᾶς εἰς τὴν καλλιτέραν κοινωνίαν, καὶ ἀντιμετωπίζουσι πρὸ τοῦς μεγάλους νόας, οἵτινες ποτε ἔζησαν. Μανθάνομεν τί εἶπον καὶ τί ἐπραξαν· βλέπομεν αὐτοὺς ὡσεὶ ζῶντας, συμπαθῶμεν πρὸς αὐτοὺς, ἀπολαμβάνομεν τὴν χαρὰν τῶν, καὶ συμμεριζόμεθα τὰς λύπας τῶν· ἡ πείρα αὐτῶν μεταδίδεται ἡμῖν καὶ πρὸς στιγμὴν νομίζομεν ὅτι ἡμεῖς αὐτοὶ εἴμεθα δράσται ἐπὶ τῶν σκηνῶν, ἃς περιγράφουσι.

Οἱ ἀγαθοὶ καὶ περιφανεῖς ἄνδρες δὲν ἀποθησκουσιν. Αἱ ψυχαὶ αὐτῶν εἶναι οὕτως εἰπεῖν ἐγκολλημέναι ἐν τοῖς βιβλίοις καὶ πάντες δύναται νὰ αἰσθανθῶσι τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν καὶ ἐπήρειαν. Τὸ βιβλίον εἶναι ζῶσα φωνή, ἣν ἀκούει τις εὐχαρίστως· διὰ τῶν βιβλίων τιθέμεθα ἀδιαλείπτως ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν τῶν πρὸ ἡμῶν ἀνθρώπων· αὐτῶν ἀποθανόντων ἐκείνων ἡγεμόνων, οἵτινες ἔτι καὶ νῦν κρατοῦσι σκῆπτρον καὶ κυβερνώσι τὰς ψυχὰς ἐκ τῆς νεκρικῆς αὐτῶν κλίνης.»

Οἱ μεγάλοι νόες, οἵτινες ἐν τῷ κόσμῳ ἐθασίλευσαν, ζῶσιν ἔτι καὶ νῦν παρ' ἡμῖν, ὡς ἔζων πρὸ αἰώνων πολλῶν. Ὁ Ὀμηρὸς ζῆ πάντοτε· καίτοι ἡ προσωπικὴ αὐτοῦ ἱστορία καλύπτεται ὑπὸ τοῦ νέφους τῆς ἀρχαιότητος τὰ ποιήματά του εἶναι τόσον νέα, ὡς ἐὰν ἐγράφθησαν χθές. Ὁ Πλάτων διδάσκει ἔτι τὴν φιλοσοφίαν του, ὁ Ὀράτιος, ὁ Βιργίλιος καὶ ὁ Δάντης ἐξακολουθοῦσι ψάλλοντες ὡς ἐὰν ἔζων. Ὁ Σαίξπηρος δὲν ἀπέθανεν· ὁ νοῦς αὐτοῦ ἐπιζῆ ἐν Ἀγγλίᾳ.

Οἱ ταπεινότεροι καὶ οἱ πτωχότεροι ἄνθρωποι δύναται νὰ ἀναμιχθῶσι μετ' ἀνθρώπων ἐξόχων χωρὶς νὰ θεωρηθῶσιν ἀδιάκριτοι. Εἰσόδον εἰς αὐτοὺς ἔχουσι πάντες οἱ γνωρίζοντες ἀνάγνωσιν.

Ἐξ ὧν τῶν δημιουργημάτων τῆς φύσεως τὸ μᾶλλον διαφέρει τὸν ἄνθρωπον εἶναι ὁ ἄνθρωπος αὐτός. Ὁ ἀνθρώπινος βίος προξενεῖ δι' αὐτὸν μεγίστην εὐχαρίστησιν· αἱ περιπέτειαι αὐτοῦ, αἱ εὐφροσύναι, οἱ πόνοι καὶ αἱ πράξεις. Ἐκαστος ἡμῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀπασχο-

λεῖται μανθάνων περὶ τῶν ὁμοίων του, ὡσεὶ περὶ μελῶν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας. Ὁσφ δὲ μᾶλλον ἀνεπτυγμένος τὸν νοῦν τυγχάνη τις, τοσοῦτω μᾶλλον φροντίζει περὶ παντός, ὅπερ ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν εὐημερίαν τοῦ πλησίον.

Τὸ διαφέρειν, ὅπερ ἄνθρωπος ἔχει πρὸς ἄνθρωπον, ἐκδηλοῦται διὰ ποικίλων τρόπων, διὰ τῶν εἰκόνων, ἃς ζωγραφίζει, διὰ τῶν προτομῶν, ἃς γλύφει, διὰ τῶν διηγήσεων, ἃς ποιεῖται οὗτος περὶ ἐκείνου. «Ὁ ἄνθρωπος,» λέγει ὁ Ἑμερσὼν, «μόνον περὶ ἀνθρώπου σκέπτεται» ἢ κοινωνικότης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, λέγει ὁ Κερλίλ, καταδεικνύεται διὰ καταφανοῦς τρόπον παρὰ πάντα ἄλλον, διὰ τοῦ ἀνεκφράστου θελητήρου, ὅπερ εὐρίσκουμεν ἀναγινώσκοντες βιογραφίας.

Οὐδὲν κινεῖ τοσοῦτω ζωηρῶς τὸ διαφέρειν, ὅσφ ἡ βιογραφία. Τί εἶναι ὅλαι αἱ μυθιστορίαι, αἵτινες εὐρίσκουσι τοσοῦτους ἀναγνώστας, εἰμὴ πλασταὶ βιογραφίαι; Τί εἶναι ὅλα ἐκεῖνα τὰ δράματα, ἅτινα προσελκύουσι τοσοῦτον πλῆθος θεατῶν, εἰμὴ πραγματικὴ βιογραφία;

Ἐν τούτοις ὁ αὐθεντικὸς πίναξ τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων ἔχει δι' ἡμᾶς μεγαλειότερον γόντρον ὅταν ἀπεικονίξῃ βίον πραγματικὸν καὶ ὑπάρξαντα ἢ πλαστὸν καὶ δημιουργημὰ τῆς φαντασίας τοῦ συγγραφέως. Ἐκ τῶν διηγήσεων τοῦ βίου ἄλλων δύναμεθα νὰ διδαχθῶμεν τί, καὶ αἱ μικρότεροι πράξεις, οἱ ἐλάχιστοι λόγοι, οἱ κατὰ τὸ φαινόμενον εὐτελεῖς, δὲν εἶναι δι' ἡμᾶς ἀδιάφοροι.

Αἱ βιογραφίαι πρὸ πάντων ἀνδρῶν ἀγαθῶν εἶναι πρόξεναι μεγάλης ὠφελείας. Θέλουσι τὴν καρδίαν, ἐμπνέουσιν ἐλπίδας, καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν τοποθετοῦσι μεγάλα πρὸς μίμησιν πρωτότυπα.

Ὁ Γλαῖτε εἶπεν ὅτι καὶ ὁ μετρίως διανοητικῆς καταστάσεως ἄνθρωπος ἔχει τι νὰ διδάξῃ εἰς σοφόν. Ὁ Σὶρ Βάρλτερ Σκῶτ ὁσάκις εἰσήρχετο εἰς δημοσίαν ἀμαξάν ἐζήτει πάντοτε νὰ μάθῃ τι ἐκ τῶν συνοδοιπόρων του. Ὁ Τζόνσον ἔλεγε ὅτι ἐπεθύμει νὰ μάθῃ τὴν βιογραφίαν παντός ἀνθρώπου, ὃν συνήντα καθ' ὁδόν. Ἡσφ δὲ μᾶλλον τοῦτο εἶναι ἀληθέστερον ἐπὶ ἀνθρώπων, ὧν τὸ ὄνομα ἀνέγραψεν ἡ ἱστορία καὶ οἵτινες παρέδωσαν εἰς ἡμᾶς αὐτὴν τὴν κληρονομίαν, ἧς εἴμεθα κάτοχοι; Ἡν ὅ,τι ἀφορᾷ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς, αἱ εἴξεις τῶν, οἱ τρόποι, τὸ εἶδος τοῦ βίου, ἡ προσωπικὴ αὐτῶν ἱστορία, αἱ ὁμιλίαι, τὰ γνωμικά, αἱ ἀρεταὶ, τὸ μεγαλεῖόν τῶν εἶναι πλῆρες διαφέροντος δι' ἡμᾶς, διδάσκει, ἐνθαρρύνει καὶ παράδειγμα πρόκειται ἄξιον μίμησης.

Ἡ μεγάλη ἀξία τῆς βιογραφίας εἶναι ὅτι διδάσκει τί ἦτο ὁ βιογραφούμενος καὶ ὅποιον καλὸν ἐπραξεν, ἐπομένως τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος καὶ ὅποιον δύναται νὰ πράξῃ καλόν. Βιογραφία εὐγενοῦς ἀνδρὸς καλῶς ἐκτεθειμένη ἐπιδρᾷ ἐπὶ

τῶν ἄλλων ὡς ἐμπνευσίς. Φαιδρῶν τὴν διάνοιαν, ἐνθαρρύνει τὰς ἐλπίδας, καὶ παρέχει νέας δυνάμεις, θάρρος, καὶ πίστιν.

Εἶναι ἀληθῶς δυσχερὲς νὰ ἐκτιμήσῃ τις τὴν μεγάλην ἐπίδρασιν ἣν ἤσκησαν οἱ βίοι τῶν μεγάλων ἀνδρῶν εἰς τὴν ὑψωσιν τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Ἰσαὰκ Δισραῆλης ἔλεγε, ὅτι ἀναγινώσκοντες ἀρίστην βιογραφίαν ἐνούμεθα μετὰ ἀνθρώπων ἐν τελειότητι τοῦ ἀνθρωπίνου βίου βιωσάντων.

Διὰ τῶν βιογραφιῶν διδάσκειται κάλλιον ἢ ἱστορία, διότι καὶ ἡ ἱστορία εἶναι βιογραφία τῆς ἀνθρωπότητος. Ὅποιόν τι εἶναι ἡ ἱστορία, λέγει ὁ Ἑμερσὼν, εἰμὴ ἄθροισμα ἰδεῶν, μαρτύριον τῆς σπανίας δραστηριότητος, ἐνυπαρχουσῶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ; Ἐν ταῖς σελίσιν αὐτῆς βλέπομεν μᾶλλον πρόσωπα ἢ ἀρχάς. Τὰ ἱστορικὰ γεγονότα διαφέρουσιν ἡμᾶς, διότι δεικνύουσι τὰ αἰσθητά, τοὺς πόρους καὶ τὸ συμφέρον τῶν ἐνεργῶν προσώπων. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ περικυκλούμεθα ὑπὸ ἀνθρώπων πρὸ πολλοῦ ἀποθανόντων, ἀλλὰ τῶν ὁποίων τὰ ἔργα ἐπιζῶσιν. Ἀκούομεν σχεδὸν τὸν ἦχον τῆς φωνῆς τῶν, αἱ δὲ πράξεις τῶν ἀποτελοῦσι τὸ θέλητρον τῆς διηγήσεως. Δὲν αἰσθανόμεθα ποτε συμπάθειαν πρὸς τὰς ομάδας, ἀλλὰ μόνον πρὸς ἐκείνους μεμονωμένως, οἵτινες ἔχουσι τοὺς ὠραιοτέρους καὶ πραγματικωτέρους χαρακτῆρας.»

Μεταξὺ τῶν περιωμωτέρων συγγραφέων τοῦ παρελθόντος ὁ Πλούταρχος καὶ ὁ Μονταίνιος συντελέσαν ἴσως ἀμφοτέρω εἰς τὸ νὰ μορφώσωσιν ἀνθρώπους ἐνεργούς, καὶ μετὰ λογισμοῦ κρίνοντας ἐπὶ τῶν πραγμάτων· ὁ μὲν ἀπεικονίζει πρωτότυπα ἡρώων πρὸς μίμησιν, ὁ δὲ ἐξερευνεῖ τὰ ζητήματα, ἅτινα παρίστανται ἀδιακλόπως καὶ πρὸς τὰ ὅποια τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἐν παντὶ χρόνῳ ἔδειξε τὸ μέγιστον διαφέρειν. Ἐγράψαν δὲ ἀμφοτέρω τὰ συγγράμματά των κατὰ τύπον βιογραφίῶν.

Αἱ βιογραφίαι τοῦ Πλουτάρχου καίτοι γεγραμμέναι ἐν τῇ ἀρχαιότητι διετήρησαν τὴν πρώτην αὐτῶν θέσιν μεταξὺ τῶν βιογραφικῶν ἔργων, ὡς ἡ Ἰλιάς τοῦ Ὀμήρου μεταξὺ τῶν ποιημάτων. Ὁ Πλούταρχος ἦτο τὸ προσφιλέστατον ἀνάγνωσμα τοῦ Μονταίνιου, καὶ ἡ κυρία πηγὴ τοῦ Σαίξπηρου εἰς τὰ κλασσικὰ αὐτοῦ δράματα. Ὁ Μονταίνιος διεκήρυξεν ὅτι ὡς πρὸς τὸ εἶδος τῆς βιογραφίας ὁ Πλούταρχος ἦτο ὁ ἀνώτατος τῶν διδασκάλων. Ὅσάκις ἔρριπτε τὰ βλέμματά του ἐπ' αὐτοῦ ἤθελεν ἀφαιρέσει εἴτε πόδα εἴτε πτέρυγας.

Ὁ Ἀλφιέρης ἐπεδόθη κατ' ἀρχὰς μετὰ πάθος πρὸς τὴν φιλολογίαν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Πλουτάρχου. «Ἀνάγνωσα ἐξάκις καὶ πλέον τοὺς βίους τοῦ Τιμολεόντος, τοῦ Καίσαρος, τοῦ Βρούτου καὶ τοῦ Πελοπίδα, φωνάζων, δακρύων παραφερόμενος ὡς μανιακός. . . ὁσάκις ἀπῆντων ἀξιοσημειωτῶν χαρακτηριστικῶν εἰς ἓνα τῶν βίων

τῶν μεγάλων ἀνδρῶν κατελαμβάνομην ὑπὸ τῆς βιαίας ταραχῆς ὥστε μοὶ ἦτο ἀδύνατον νὰ μένω ἥρεμος.» Ὁ Πλούταρχος ἦτο ὡσαύτως τὸ προσφιλέστατον ἀνάγνωσμα διαφόρων ἀνδρῶν νοημοσύνης ὅπως διαφόρου, ὡς τοῦ Σίλλερ, τοῦ Βενιαμίν Φραγκλίνου, τοῦ Ναπολέοντος, τῆς κυρίας Ρολάνδ, ἧτις ἦτο τόσον μεμαγευμένη ἐκ τοῦ συγγραφέως τούτου ὥστε ἔφερε μεθ' ἑαυτῆς εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐν εἶδει προσευχηταρίου καὶ ἀνεγίνωσκε κρυφίως διαρκούσης τῆς λειτουργίας. Ὁ Πλούταρχος ὡσαύτως ὑπῆρξεν ἡ τροφή τῶν ἡρωϊκῶν ἀνδρῶν Ἑρρίκου Δ' τῆς Γαλλίας, Τορέκου καὶ Ναπιέρ.

Ἀλλὰ πῶς συμβαίνει ὁ Πλούταρχος νὰ διεγείρῃ ἔτι καὶ νῦν τὸ διαφέρειν τῶν ἀναγνωστῶν, καὶ νὰ ἐλκύῃ τὴν προσοχὴν παντός ἀνθρώπου ἐν πάτῃ ἡλικίᾳ; Ἡρώτων διότι ἔλαβεν ὡς θέμα τῆς συγγραφῆς του ἄνδρας μεγάλους, οἵτινες κατέσχον περιφανῆ θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου, καὶ δεύτερον διὰ τὸ παρατηρητικὸν αὐτοῦ καὶ τὸ ὕφος δι' οὗ περιέγραψε τὰς ἀξιοσημειωτέρας περιστάσεις τοῦ βίου του. Πλὴν δὲ τούτων εἶχε τὸ προτέρημα ν' ἀπεικονίξῃ τὸν ἰδιάζοντα χαρακτῆρα ἐκάστου ἥρωος· ἡ σφραγὶς δὲ αὐτῆς ἀτομικότητος διδοὶ θέλητρον καὶ διαφέρειν εἰς πᾶσαν βιογραφίαν.

Ἡ βιογραφία εἶναι ὁ κλάδος ἐκείνος τῆς φιλολογίας, ὁ ἀρέσκων εἰς τοὺς πολλοὺς τῶν ἀναγνωστῶν εἴτε ὡς μῦθος παρίσταται, εἴτε ὡς συλλογὴ ἀνεκδότων, ἢ προσωπικῶν διηγήσεων.

Τὸ ἔκτακτον διαφέρειν, ὅπερ γεννᾷ ἢ μυθογραφία εἴτε ἐν τῇ ποιήσει εἴτε ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ προέρχεται ἐκ τοῦ βιογραφικοῦ στοιχείου, ὅπερ περιέχει. Ἡ Ἰλιάς τοῦ Ὀμήρου ὀφείλει τὴν ἐκπληκτικὴν αὐτῆς δημοτικότητά εἰς τὸν ἔξοχον νοῦν τὸν διαγράψαντα τοὺς χαρακτῆρας τῶν ἡρώων.

Ἡ ἀγγίνοια ὡσαύτως τοῦ Σαίξπηρου ἐκδηλοῦται διὰ τρόπον ἀξιοσημειώτου εἰς τὴν διαγραφὴν τῶν χαρακτῆρων καὶ εἰς τὴν δραματικὴν ἐκτύλιξιν τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν. Τὰ πρόσωπα τῶν δραμάτων αὐτοῦ εἶναι πραγματικά, νομίζει τις ὅτι ζῶσιν καὶ ἀναπνέουσι μεθ' ἡμῶν ἀναστρέφομενα· τοῦτ' αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ εἰς τὸν Σεβάντην, Λεσίγιον, Γολσμύθ, Σκῶτ, εἰς τὸν Δανιὴλ τὸν συγγράψαντα τὸν γνωστὸν τοῖς πᾶσι Ῥοβινσῶνα, ἐν ᾧ ἡ πραγματικότης παρίσταται τόσον καταπληκτικῆς, ὥστε δυσκόλως ὑποθέτει τις ὅτι τὸ πρόσωπον ἐκεῖνο εἶναι πλαστὸν.

Εἶπομεν ὅτι τὰ βιβλία ἅτινα ἀναγινώσκει τις δύναται νὰ μαρτυρήσωσι τὸν χαρακτῆρα του. Ἄς παραθέσωμεν τινα προσφιλέστατα εἰς μεγάλους ἀνδρας γενόμενα. Εἶπομεν περὶ τῶν θαυμαστῶν τοῦ Πλουτάρχου. Οὐχ ἥττον καὶ ὁ Μονταίνιος εἶχε τοὺς ἑαυτοῦ. Ὁ Σαίξπηρος καίτοι φαίνεται ὅτι ἐμελέτα μετὰ προσοχῆς τὸν

Πλούταρχον, πολλαγού μάλιστα και ἀντέγραψε κατά λέξιν, εἶναι ἀξιοσημείωτον ὅτι ὁ Μονταίνιος εὐρέθη ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ποιητοῦ.

Τὰ προσφιλέβια βιβλία τοῦ Μίλτωνος ἦτο ὁ Ὀμηρος, ὁ Ὀβιδίος καὶ ὁ Εὐριπίδης· ὁ Εὐριπίδης δὲ ἰδίᾳ ἀνεγινώσκετο ὑπὸ τοῦ Καρόλου Γάμμες Φώξ, ὁ ὅποιος ἐθεώρει αὐτὸν ὡς ὠφέλιμον εἰς τὸν πολιτικὸν βήτορα. Ὁ Πίτ ἀνεύρισκε μέγα θελγηστὸν εἰς τὸν Μίλωνα (ὃν ὁ Φώξ ὀλίγον ἐξετίμα). Ἐτερον ἀγαπητὸν βιβλίον τοῦ Πίτ ἦτο τὰ Principia τοῦ Νεύτωνος. Ὁ Βούρκε ἀνεγίνωσκε συνεχῶς τὸν Δημοσθένην, Μίλτωναν, Βολιγέρου καὶ τὰς Νύκτας τοῦ Γιούγκ.

Ἐκ πάντων τῶν ποιητῶν ὁ Δάντης ἐπροτίμα τὸν Βιργίλιον, ὁ Κορνήλιος δὲ τὸν Λουκάνιον, ὁ Σίλλερ τὸν Σαίξσπηρον. Ὁ Δάντης δὲ ἦτο προσφιλέβιος ποιητῆς πολλῶν μεγάλων ποιητῶν· ὁ Λόρδος Βρουγκάμ συνεβούλευε τοὺς φοιτητὰς τῆς Γλασκόβης τὴν σπουδὴν τοῦ Δάντου, ὡς παρασκευάζοντες, μετὰ τὸν Δημοσθένην, τὸς ἀναγκάστας του εἰς τὴν ῥητορικὴν τοῦ ἀδελφάνου καὶ τοῦ βήματος. Ὁ Γκαίτε εἶχεν ἰδιαιτέραν ἀγάπην πρὸς τὰ Ἡθικά τοῦ Σπινόζα, βιβλίον ἐν ᾧ ἔλεγεν ὅτι εὖρεν ἠδύτητα καὶ γαλήνην, ἣν δὲν εὕρισκεν εἰς οὐδὲν ἕτερον.

Ὁ Μέγας Φριδερίκος τῆς Πρωσίας εἶχεν ὑπὸ ἰδιαιτέραν εὐνοίαν τὰ συγγράμματα τῶν γάλλων συγγραφέων Βαύλου, Ρουσσώ, Βολταίρου, Ρολλίνου, Φλερύ, Μαλεμβραγγίου καὶ τοῦ ἀγγλοῦ Λωκίου. Ἐσυνείθιζε δὲ νὰ λέγῃ: «Τὰ βιβλία μέγα μέρος ἔχουσιν ἐν τῇ ἀληθείᾳ εὐτυχία.» Καὶ ἐν τῷ γήρατι ἔλεγε: «Τὸ τελευταῖόν μου πάθος εἶναι ἡ φιλολογία.»

Θά φανῇ ἀλλόκοτον ὅτι τὸ ἀγαπητὸν βιβλίον τοῦ στρατάρχου Βλοῦχερ ἦτο ὁ Μεσσίας τοῦ Κλοποστόκ, καὶ τοῦ Ναπολέοντος τὰ ποιήματα τοῦ Ὀσσιανού καὶ αἱ Θλίψεις τοῦ Βέρθερ. Ὁ κύκλος ὁμοῦ τῶν ἀναγνωσμάτων τοῦ Ναπολέοντος ἦτο λίαν ἐκτεταμένος· περιελάμβανε τὸν Ὀμηρον, τὸν Βιργίλιον, τὸν Τάσσον, μυθιστορίας, ἱστορίας πάντων τῶν χρόνων, συγγράμματα μαθηματικά, νομικά καὶ θεολογικά. Ἐπῆνει δὲ πάντοτε τὸν Ὀμηρον, καὶ τὸν Ὀσσιανόν. «Ἀναγνώσατε ἐκ νέου, ἔλεγεν εἰς ἀξιωματικὸν τοῦ πλοίου Βελ.λεροφόρτου, ἀναγνώσατε ἐκ νέου τὸν ποιητὴν τοῦ Ἀχιλλέως καὶ καταβροχθίσατε τὸν Ὀσσιανόν. Οἱ ποιηταὶ οὗτοι ὑψοῦσι τὴν ψυχὴν καὶ διδούσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον καλοσσιαστὸν μεγαλεῖον.»

Ἐν τὰ βιβλία εἶναι ἡ καλλίτερα κοινωνία διὰ τοὺς γέροντας, εἶναι ὡσούτως οἱ πρῶτοι μύσται τῆς νεότητος. Τὸ πρῶτον βιβλίον ὅπερ παρήγαγεν αἰσθησὶν βαθεῖαν εἰς τὸν νοῦν νέου ἀφίνει χρονολογίαν ἐν τῷ βίῳ. Θερμαίνει τὴν καρδίαν του, τονεῖ τὸν ἐνθουσιασμόν του, καὶ διευθύνον τὰς πράξεις του εἰς ὁδὸν μὴ προμεμελετημένην ἐπιδρᾷ διαρκῶς ἐπὶ τοῦ χαρακτήρος

του. Τὸ βιβλίον τὸ νέον δι' οὗ συνάπτουμεν σχέσεις μετὰ νέου φίλου, οὔτινος ἢ πολυμάθεια εἶναι ἀνωτέρα τῆς ἡμετέρας καὶ ὁ νοῦς ὠριμώτερος, χρησιμεύει ἔστιν ὅτε ὡς ἀφετηρία εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ βίου ἡμῶν. Προκαλεῖ ἐπίσταν καὶ ἀνανέωσιν τοῦ βίου. Πολλοὶ δὲ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ἐνὸς βιβλίου ὀρμηθέντες ἐρρίφθησαν εἰς ἐπιχειρήσεις μεγάλων πράξεων.

Τὰ καλὰ λοιπὸν βιβλία εἶναι οἱ καλλίτεροι φίλοι, ὑψοῦσι τὴν διάνοιαν ἡμῶν καὶ τὰς κλίσεις, καὶ προφυλάττουσιν ἀπὸ τῆς κακῆς συναναστροφῆς. Εὐρύνουσι τὸν νοῦν καὶ χειραφετοῦσιν αὐτόν· γεννῶσιν εὐθυμίαν ἀξιοπροσπῆ καὶ ὁμαλὸν ἦθος.

Ὁ Ἐρασμος ἔλεγεν ὅτι τὰ βιβλία πρέπει νὰ καταταχθῶσι μετὰ τῶν ἀναγκῶν τοῦ βίου, καὶ τὰ ἐνδύματα ὡς πράγματα πολυτελείας. Κατὰ προτίμησιν ἀνεγίνωσκε τὰ συγγράμματα τοῦ Κικέρωνος καὶ ἠσθάνετο ἑαυτὸν καλῶς ἔχοντα μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν. «Ποτέ, ἔλεγε, δὲν ἀνέγνωσα τὰ βιβλία τοῦ Κικέρωνος περὶ γήρατος, περὶ φιλίας χωρὶς νὰ καταφιλήσω αὐτὰ καὶ νὰ αἰσθανθῶ σεβασμὸν πρὸς ἄνδρα, ὃν ἐφαίνετο ὅτι ἐνέπνευσεν αὐτὸς ὁ Θεός.»

Ὅταν ὁ ἀγαθὸς γέρον Βίξτερ πουριτανὸς ἤρξατο ἀπαριθμῶν τὰ πολύτιμα πράγματα, ἅτινα ἤθελε στερηθῆ μετὰ θάνατον, δὲν παρέλειπε καὶ τὴν ἠδονὴν, ἣν εὕρισκεν ἐν ταῖς βιβλίαις καὶ τῇ μελέτῃ. «Ὅταν θ' ἀποθάνω, ἔλεγε, πρέπει νὰ λησιμονήσω οὐ μόνον τὰς ἠδονὰς τῶν αἰσθησῶν, ἀλλὰ καὶ τὰς εὐγενεστέρους ἐτι ἠδονὰς τῆς μελέτης, τῆς ἐπιστήμης καὶ τὰς ἐκ τῆς ἀνατροφῆς μετ' ἀνθρώπων σοφῶν καὶ εὐσεβῶν. Θά ἀφήσω τὰς ἀναγνώσεις μου, τὴν βιβλιοθήκην μου, καὶ δὲν θά φυλλολογήσω πλέον τὰ τόσον προσφιλέβια βιβλία. Δὲν θά ἐπανέλθω πλέον μετὰ τῶν ζώντων, ὅπως ἴδω τῶν πιστῶν μου φίλων τὰ πρόσωπα, οὔτε θέλει ἰδεῖ τις πλέον ἐμέ. Αἱ οἰκίαι, αἱ πόλεις, οἱ ἄγροί, αἱ γῶραι, οἱ κῆποι, οἱ περιπατοὶ δι' ἐμέ θά εἶναι μηδέν. Δὲν θ' ἀκούσω τι πλέον περὶ τοῦ κόσμου, περὶ τῶν ἀνθρώπων, περὶ πολέμων ἢ περὶ ἄλλου τινος. Δὲν θά γνωρίζω τί γίνονται τὰ ἱερὰ συμφέροντα τῆς συνέσεως, τῆς εὐσεβείας, τῆς εἰρήνης, αἵτινες μοι ἦσαν τοσαῦτον προσφιλεῖς.»

Ἄνωφελές βεβαίως ν' ἀρηγηθῶμεν τὴν μεγίστην ἐπίδρασιν, ἣν ἤσκησαν ἐπὶ τῆς ἀνθρωπότητος τὰ βιβλία ἀπὸ τῆς Βίβλου μέχρις ἡμῶν. Περιλαμβάνουσι ὅλην τὴν ἐπιστήμην τοῦ ἀνθρώπου γένους. Εἶναι τὰ χρονικά τῶν ἔργων καὶ τῶν ἰδεῶν τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ κινήτικὴ δύναμις ἐνεργός. Ἀπὸ τοῦ Εὐαγγελίου μέχρι τοῦ Κοιτωρικοῦ Συμβολαίου τοῦ Ρουσσώ, λέγει ὁ Βενάρο, τὰ βιβλία ὤθησαν εἰς τὰς ἐπαναστάσεις. Εἶναι δὲ βέβαιον ὅτι πολλάκις

μέγα βιβλίον εἶναι σπουδαιότερον μεγάλης μάχης. Τὰ ἔργα τῆς φαντασίας ἤσκησαν ὡσούτως μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς κοινωνίας. Οὕτως ὁ Ραβελαι ἐν Γαλλίᾳ καὶ ὁ Σαρβάντης ἐν Ἰσπανίᾳ ἐκλόνησαν ὅτι εἶχον κακὸν καὶ ὑπερβολικὸν ὁ κληρὸς καὶ οἱ ἱππῶται, μὴ μεταχειρισθέντες ἕτερον ὄπλον εἰμὴ τὸ γελοῖον, ταύτην τὴν φυσικὴν ἀντίθεσιν τοῦ τρόμου τῶν ἀνθρώπων. Ὁ λαὸς γελᾷ καὶ αἰσθάνεται ἑαυτὸν φωτιζόμενον. Ἐπειτα ἐπερίφη οὗ Τηλέμαχος καὶ ἐπανήγαγε τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν φυσικὴν ἀρμονίαν.

«Οἱ ποιηταί,» λέγει ὁ Χαζλίτ, «ἀνήκουσιν εἰς φυλὴν, ἣτις διαρκεῖ περισσότερον τῶν ἡρώων· ἀναπνεύουσι πλειότερον τὸν ἀέρα τῆς ἀθανασίας. Τὰ ἔργα τοῦ Ὀμήρου καὶ Βιργιλίου δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν εἰς τὰς χεῖράς μας, εἰς τὸ προσκεφάλαιόν μας, ἐνῶ ὅτι ἐπράξαν οἱ ὑμνούμενοι ἤρωες, οὐδὲν σῶζεται. Οἱ συγγραφεῖς, ἀποθάνοντες, ζῶσι καὶ ἐνεργοῦσι διὰ τῶν συγγραφέων, ἐνῶ οἱ ἱστορούμενοι καὶ ὑμνούμενοι, οἱ κατακτεταὶ τοῦ κόσμου εἶναι τέφρα ἐντὸς νεκρικῆς κάλπης. Ἡ συμπάθεια (ἐὰν δύναμαι νὰ ἐκφρασθῶ οὕτω) εἶναι μᾶλλον ζωηρὰ καὶ ἐφικτὴ μετὰ δύο ἰδεῶν παρά μετὰ δύο ἰδέας καὶ πράξεως. Ἡ ἰδέα ἐνοῦται μετὰ τῆς ἰδέας ὡς φλόξ πρὸς φλόγα· ὅταν ἀποδιδῆ θαυμασμὸν εἰς τὰς σκιὰς τῶν ἡρώων καίει λίθον ἐπὶ μαρμαρίνων μνημείων. Ἄλλ' οἱ λόγοι, αἱ ἰδέαι, τὰ αἰσθητά διὰ τοῦ χρόνου συμπήγνυνται καὶ σχηματίζονται εἰς οὐσίαν πραγματικὴν. Τὰ σώματα καὶ τὰ ἔργα μεταβάλλονται εἰς κόνιν, καὶ καταρρέουσι μικρὸν προξενούντα θόρυβον.—Δὲν ἀναμένει εἰμὴ ἤχος καὶ ἐλαφρὸς καπνός... Οὐ μόνον δὲ τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου ἐκλείπουσι καὶ ἐξαφανίζονται μετ' αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ αἱ ἀρεταὶ του, τὰ κάλλιστα τῶν προτερημάτων του συνοδεύουσιν αὐτὸν ἐν τῷ τάφῳ. Μόνον αἱ σκέψεις μένουσιν ἀθάνατοι μεταβιβαζόμεναι ἀνεπαφοῖ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους. Οἱ λόγοι εἶναι τὸ μόνον ὅπερ διαρκεῖ αἰωνίως.» Α. Μ.

ΑΙ ΑΠΟΚΡΕΩ

Ἐκ τῶν τοῦ Αἰμυλίου Σουβέστρ.

11 Φεβρουαρίου. Ὅποιος θόρυβος εἰς τοὺς δρόμους! Πόθεν αἱ κραυγαὶ αὗται καὶ οἱ ἀλαλαγμοί; Ἄ! τὴν ἐνθυμήθη. Εἶνε ἡ τελευταία ἡμέρα τῶν Ἀποκρῶ· διέρχονται οἱ μετημωμένοι.

Ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἠδυνήθη νὰ καταργήσῃ τὰ βακχεῖα ὄργια τῶν ἀρχαίων χρόνων, μόνον δ' ἠλλάξε τὸ ὄνομα αὐτῶν. Τὸ ὄνομα τὸ δοθὲν εἰς τὰς ἐλευθέρους ταύτας ἡμέρας ἐνθυμίζει τὸ τέλος τῶν συμποσίων καὶ τὸν μέλλοντα νὰ ἐπακολουθήσῃ μῆνα τῆς ἐγκρατείας. Διότι ἀπόκρως σημαίνει ἀκριβῶς ἀποχρῆν ἀπὸ τοῦ κρέατος! Εἶνε χωρισμὸς τεσσαρακονθήμερος ἀπὸ τῆς

κρεωφαγίας. Ὁ δὲ ἄνθρωπος παρασκευάζεται εἰς τὴν σπέρσιν διὰ τοῦ κορεσμοῦ καὶ κολάζεται ὅλαις δυνάμεσι πρὶν ἢ ἀρχίσῃ τὸν ἐξιλασμόν.

Διὰ τί καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς λαοῖς ἀνευρίσκομεν τινα τῶν τρελῶν τούτων ἑορτῶν; Πρέπει νὰ πιστεύσωμεν ὅτι διὰ τοὺς ἀνθρώπους ἡ σύνεσις εἶνε ἀγῶν ἀπὸ τοῦ ὀποίου εἶνε ἀνάγκη νὰ ἀναπαύηται κατὰ καιροῦς οἱ ἀσθενέστεροι; Τινὲς τῶν μοναχῶν, καταδικασμένοι ὑπὸ τῶν τυπικῶν αὐτῶν, ὡς οἱ τραπισταί, εἰς τὴν σιγὴν, ἀναλαμβάνουσι τὸν λόγον μόνον ἀπαξ τοῦ μηνός, ἀλλὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην πάντες ὁμιλοῦσι ταύτοχρόνως ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου μέχρι τῆς δύσεως. Ἴσως τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐν τῷ κόσμῳ. Ὑποκείμενοι καθ' ὅλον τὸ ἔτος εἰς τὴν κοσμιότητα, τὴν τάξιν, τὴν φρόνησιν, ἀποζημιούμεθα κατὰ τὰς ἀπόκρως διὰ τὴν μικρὰν ἐκείνην στενωγοῖαν· αἱ ἀσχήμονες ὀρέξεις αἱ τῶς πεπεισμένοι ἐν τινὶ γωνίᾳ τοῦ ἡμετέρου ἐγκρατοῦ εὐρίσκουσι τότε θύραν ἀνοικτὴν. Ὡς τὰς ἡμέρας τῶν Κρονίων, οἱ δοῦλοι γίνονται ἐπὶ βραχὺν χρόνον κύριοι καὶ τὸ πᾶν ἐγκαταλείπεται εἰς τὰς μωρὰς παρθένους.

Αἱ κραυγαὶ διπλασιάζονται ἐν ταῖς τριόδοις, πληθύνονται οἱ θίασοι τῶν προσωπειοφόρων, πεζῶν, ἐφ' ἀμάξης, ἐρίππων. Ἀγωνίζονται τίς νὰ φανῇ ζωηρότερος διὰ νὰ διακριθῇ τινὰς ὥρας, διὰ νὰ ἐξεγείρῃ τὴν περιεργίαν ἢ τὸν φθόνον· τέλος δὲ τὴν ἐπαύριον ἀναλαμβάνουσι πάντες κατηφῆς καὶ ἀπνηυθικότες τὸ ἐνδυμα καὶ τὰς βασιάνους τῆς γῆς.

Ὀἴμοι! σκέπτομαι μετὰ λύπης, ἕκαστος ἡμῶν ὁμιάζει πρὸς τούτους τοὺς προσωπειοφόρους· συχνότατα ὁ βίος ὅλος εἶνε ἄχαρις ἀπόκρως.

Καὶ ὅμως ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκην ἑορτῶν ἀνακουρίζουσῶν τὸ πνεῦμα, ἀναπαυουσῶν τὸ σῶμα, ἱλαρυνουσῶν τὴν ψυχὴν. Καὶ δὲν δύναται λοιπὸν νὰ εὐρεθῶσιν αὗται ἐξω σκαιῶν ἀπολαύσεων; Οἱ οἰκονομολόγοι ζητοῦσιν ἀπὸ μακροῦ χρόνου νὰ εὕρωσι τὴν καλλίστην γρῆσιν τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἄ! πῶς ἐπεθύμου ἐγὼ νὰ ἦτο δυνατὴ ἡ ἀνακάλυψις τῆς καλλίστης χρήσεως τῶν ὥρων τῆς σχολῆς του! Δὲν θά εἶνε δύσκολος ἡ εὕρεσις καμάτων διὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ τίς ὅμως θά εὕρῃ δι' αὐτοὺς ἀναψυχὰς; Ἄν ἡ ἐργασία παρέχῃ τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, ἀλλ' ἡ σαιδρότης εἶνε ἡ καθιστώσα αὐτὸν εὐχμῶν. Ὡ φιλόσοφοι, ἀρχίσατε ἐρευνῶντες τὴν εὐφροσύνην, εὕρετε ἡμῖν διασκεδάσεις ἐστερημένας κτηνωδίας, ἀπολαύσεις ἐστερημένας ἐγωῖσμοῦ· ἐπινοήσατε τέλος ἀπόκρως εὐχαρίστον εἰς πάντας καὶ οὐδένα ἀτιμάζουσιν.

Ἄρα τρίτη. Ἐκλείσα πάλιν τὸ παράθυρόν μου, ἀνεζωπύρῃσα τὴν θερμάστραν μου. Ἀπὸ ἐορτάζει ὅλος ὁ κόσμος, θέλω νὰ ἐορτάσω καὶ ἐγώ.

*Ανάπτω τὸν μικρὸν λύγρον ἐπ' οὗ κατὰ τὰς ἐπισήμους ἡμέρας ἐτοιμάζω καρπὸν ἐξ ἐκείνου ὃν ὁ υἱὸς τῆς θυρωροῦ μου ἔφερον ἐκ τῆς Ἀνατολῆς καὶ λαμβάνω ἐκ τῆς βιβλιοθήκης μου ἕνα τῶν προσφιλῶν μοι συγγραφέων.

Ἰδοὺ ἐν πρώτοις ὁ Ραβελαι, ὁ φαιδρὸς ἐφημέριος τοῦ Meudon· ἀλλὰ τὰ πρόσωπα αὐτοῦ ὁμιλοῦσι παρὰ πολὺ τὴν γλῶσσαν τῆς ἀγορᾶς. Ὁ Βολταίρος· ἀλλὰ, γλευάζων πάντοτε τοὺς ἀνθρώπους, ἀποθαρρύνει αὐτούς. Ὁ Μολιέρος, ὅστις ἐμποδίζει τὸν γέλωτα καταναγκάζων εἰς σκέψιν. Ὁ Λεσάζ! . . . σταθῶμεν εἰς αὐτόν. Βαθύς ὢν μάλλον ἢ σοβαρὸς, κηρύττει τὴν ἀρετὴν προκαλῶν τὸν κατὰ γέλων τῆς κακίας· ἂν δὲ ἡ ἐμπνευσις αὐτοῦ περιέχει ἐνίοτε τὴν πικρίαν, ἀλλὰ περικαλύπτεται πάντοτε διὰ φαιδρότητος. Βλέπει τὰ δεινὰ τοῦ κόσμου χωρὶς νὰ καταφρονῇ αὐτοῦ καὶ γνωρίζει τὴν φαυλότητα αὐτοῦ χωρὶς νὰ τον μισῇ.

Καλέσωμεν ἐδῶ πάντας τοὺς ἥρωας τῶν ἔργων του, τὸν Γιλ Βλάς, τὸν Φαβρίκιον, τὸν Σαγγράδον, τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῆς Γρενάδας, τὸν δοῦκα τοῦ Λεζμ, τὴν Λυγὴν, τὸν Σκιπώνα. Χαρίζεσαι ἢ ἀστεῖαι εἰκόνας ἀνάστητε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου, πληρώσατε τὴν ἐρημίαν μου, μεταφέρατε εἰς αὐτὴν πρὸς ψυχαγωγίαν μου τὴν ἀπόκρεω τοῦ κόσμου οὐτινος εἴσθε ἔξοχοι προσωπειοφόροι.

Δυστυχῶς καθ' ἣν στιγμήν ἀποτείνω τὴν ἐπίκλησιν ταύτην, ἐνθυμούμαι ὅτι ἔχω νὰ γράψω ἐπιστολὴν μὴ ἐπιδεχομένην ἀναβολήν. Εἰς τῶν συνοίκων μου ἐν τῷ ὑπερώῳ ἦλθε νὰ μοὶ τὴν ζητήσῃ χθές. Εἶνε γερόντιον εὐθυμον, ἔχον τὴν μόνην μανίαν νὰ συλλέγῃ εἰκόνας καὶ χαλκογραφίας. Ἐπιστρέφει σχεδὸν καθ' ἑκάστην οἰκάδω φέρων ἰχνογραφίαν τινὰ ἢ ἐλαιογραφίαν μικρᾶς, ἐννοεῖται, ἀξίας, ἐπειδὴ ἐξεύρω ὅτι ζῆ πενιχρῶς, καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἐπιστολὴ ἦν πρόκειται νὰ συντάξω δι' αὐτόν ἀποδεικνύει τὴν πενίαν του. Πρὸ ὀλίγου καιροῦ ἔχασε τὸν υἱὸν του, νυμφευμένον ἐν Ἀγγλίᾳ, ἢ δὲ χήρα αὐτοῦ μείνασα ἄπορος μετὰ μητρὸς γηραιᾶς καὶ ἐνὸς τέκνου, εἶχε γράψῃ ζητοῦσα ἄσυλον παρ' αὐτῷ. Ὁ κ. Ἀντώνιος μὲ παρακάλεσε πρῶτον μὲν νὰ μεταφράσω τὴν ἐπιστολὴν, εἶτα δὲ νὰ γράψω ἀπάντησιν ἀρνητικὴν. Εἶχον ὑποσχεθῆ διὰ σήμερον τὴν ἀπάντησιν ταύτην· ἄς ἐκπληρώσω πρὸ παντός ἄλλου τὴν ὑπόσχεσίν μου.

. . . Τὸ φύλλον τοῦ ἐπιστολικοῦ χάρτου κεῖται ἐνώπιόν μου· ἐθύθισα τὸν κάλαμόν μου εἰς τὸ μελανοδοχεῖον καὶ ξέω τὸ μέτωπον ἵνα προκαλέσω τὴν ἐκρηξίν ἰδεῶν, ὅτε παρατηρῶ ὅτι μοὶ λείπει τὸ λεξικόν μου. Ὁ δὲ Πικρισίνος ὁ θέλων νὰ λαλήσῃ ἀγγλικά ἄνευ λεξικοῦ ὁμοιάζει πρὸς βρέφος ὅπερ ἀφέθη νὰ βραῖνῃ χωρὶς νὰ κρατῆται. Τὸ ἔδαφος τρέμει ὑπὸ τοῦ πόδαυ του καὶ κλονίζεται εἰς τὸ πρῶτον

βῆμα. Τρέχω λοιπὸν εἰς τοῦ βιβλιοδέτου μου, ἔνθα εὐρίσκειτο τὸ λεξικόν μου· κατοικεῖ δὲ οὗτος ἐν γείτονι οἴκῳ.

Ἡ θύρα εἶνε ἡμιάνοικτος. Ἀκούω ὑποκόφους οἰμωγὰς· εἰσέρχομαι χωρὶς νὰ κτυπήσω καὶ βλέπω τὸν τεχνίτην πρὸ τῆς κλίνης τοῦ συγκατοίκου του, κατεχομένου ὑπὸ σφοδροῦ πυρετοῦ καὶ παραληρούντος. Ὁ Πέτρος τὸν θεωρεῖ μετὰ τινος συγκεχυμένης δυσθυμίας. Μανθάνω δὲ παρ' αὐτοῦ ὅτι ὁ κουμπάρος του δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐγερθῇ τὴν πρωΐαν καὶ ὅτι ἔκτοτε εὐρίσκειτο χειρότερα ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν.

Ἡρώτησα ἂν ἐμήνησαν νὰ φέρωσιν ἰατρόν.

— Ναί, μάλιστα! ἀποκρίνεται ὁ Πέτρος ἀποτόμως, δι' αὐτὸ χρειάζονται παράδες καὶ ὁ κουμπάρος ἄλλο δὲν οἰκονόμησε παρὰ χρέη.

— Ἀλλὰ σὺ, εἶπον ὀλίγον ἐκπεπληγμένος, δὲν εἶσαι φίλος του;

— Σωστά! διακόπτει ὁ βιβλιοδέτης· βέβαια εἶμαι φίλος του ὅπως τὸ ἄλογο τὸ δεξιὸν εἶνε φίλος τοῦ ἀλόγου τοῦ ζερβιοῦ, φθάνει καθένα νὰ σέρνῃ τὸ κάρρο γιὰ λογαριασμό του καὶ νὰ τρώγῃ χωριστὰ τὴ βρώμην του.

— Ἀλλὰ βέβαια δὲν σκέπτεσαι νὰ τον ἀφήσῃς ἀπεριποίητον;

— Μπα! ὅσα γι' αὐτὸ ἔχω νὰ καλοξάπλωθῇ διάπλατα ἔς τὸ κρεβάτι γιὰτὶ ἐγὼ ἔχω νὰ πάω ἔς τὸ χορδόν.

— Τὸν ἀφίνεις μόνον;

— Ὅχι λοιπὸν νὰ χάσω ἐγὼ τὴ διασκέδασί μου, ἐπειδήτις ὁ κουμπάρος ἔχει τὸ κεφάλι ζαλισμένο; ἐρωτᾷ μετὰ τραχύτητος ὁ Πέτρος. Ἐχω νάνταμωθῶ μὲ τοὺς ἄλλους εἰς τοῦ μαστορο-Δημήτρι. Ὅποιος ἔχη χαλασμένο τὸ στομάχι του ἄς πάρῃ φασκομηλιά· δὲν εἶνε δικός μου λογαριασμός.

Ταῦτα δὲ λέγων ἀνοίγει δέμα τι ὄθεν ἐξάγει στολὴν βασταζου καὶ ἀρχίζει νὰ μεταμφιέννεται.

Μάτην προσπαθῶ νὰ ἐμπνεύσω αὐτῷ αἰσθήματα φιλανθρωπίας πρὸς τὸν δυστυχῆ τὸν στενάζοντα ἐκεῖ πλησίον αὐτοῦ παραδεδομένος ὅλη ψυχῇ εἰς τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναμενούσης αὐτόν ἡδονῆς, ὁ Πέτρος ἀκροᾷται μου ἀνυσύχως· τέλος δὲ, γενόμενος ἐκτὸς ἑαυτοῦ ὑπὸ τοῦ κτηνώδους τούτου ἐγωϊσμοῦ, ἀπὸ τῶν παρατηρήσεων μεταβαίνω εἰς τὰς ἐπιπληξείας καὶ καθιστῶ αὐτόν ὑπεύθυνον ἐπὶ ταῖς συνεπειαῖς ἄς δύναται νὰ ἔχη διὰ τὸν ἀσθενῆ ἐγκατάλειψις τοιαύτη.

Τότε πλέον ὁ βιβλιοδέτης, ὅστις ἦτο ἔτοιμος νὰναχωρήσῃ, σταματᾷ.

— Μὰ, διάβολε, τί θέλεις λοιπὸν νὰ κάμω; ἀνακραυγάζει κτυπῶν τὸν πόδα σου φαίνεται πῶς εἶμαι ὑποχρεωμένος ἐγὼ νὰ περάσω τὸ καρναβάλι μου ζεσταίνοντας ποδόλουτρα;

— Εἶσαι ὑποχρεωμένος νὰ μὴ ἀφήσῃς ἕνα

συνάδελφόν σου νὰποθάνῃ ἀβοήθητος! τῷ εἶπον.

— Ἄς πάρῃ τότε ἔς τὸ νοσοκομεῖο!

— Μόνος; πῶς θὰ ἐμπορέσῃ;

Ὁ Πέτρος δεικνύει διὰ τινος σχήματος ὅτι ἐπῆρε τὴν ἀπόφασίν του.

— Καλὰ λοιπὸν, θά τον πάω ἐγὼ, λέγει· καὶ ἔτσι τὸν ξεφορτόνομαι καὶ μιὰν ὥρα ἀρχίτερα. Ἐλα, σῆκω, κουμπάρε.

Σείει τὸν σύνοικον αὐτοῦ ὅστις κατέκειτο ἐπὶ τῆς κλίνης ἐνδεδυμένος. Κάμνω εἰς αὐτόν τὴν παρατήρησιν ὅτι εἶνε παρὰ πολὺ ἀδύνατος καὶ δὲν δύναται νὰ περιπατήσῃ· ἀλλ' ὁ βιβλιοδέτης δὲν ἀκούει· τὸν βιάζει νὰ ἐγερθῇ, σύρει αὐτόν ὑποστηρίζων καὶ φθάνει εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ θυρωροῦ ὅστις τρέχει νὰ φέρῃ ἄμαξαν. Βλέπω τὸν ἀσθενῆ ἀναβαίνοντα σχεδὸν λιπόθυμον εἰς τὴν ἄμαξαν μετὰ τοῦ ἀνυπομόνου μετμημισμένου καὶ ἀμρότεροι ἀπέρχονται ὁ μὲν ἐν ἀποθάνῃ ἴσως, ὁ δὲ διὰ νὰ δειπνήσῃ καὶ διασκεδάσῃ!

Ἐξ ὧραι. Μεταβάς ἐκτύπησα τὴν θύραν τοῦ γείτονος, ὅστις μοὶ ἤνοιξεν ἰδίᾳ χεῖρὶ καὶ εἰς ὃν ἔδωκα τὴν ἐπιστολὴν τὴν τέλος γραφεῖσαν καὶ προωρισμένην διὰ τὴν χήραν τοῦ υἱοῦ του. Ὁ κύριος Ἀντώνιος μ' εὐχαρίστησεν εὐλικρινῶς καὶ με παρακάλεσε νὰ καθήσω.

Ἦτο ἡ πρώτη φορὰ καθ' ἣν εἰσηρχόμην εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ γηραιοῦ συλλογέως. Τοιχοχάρτα κεκληιδωμένα ὑπὸ τῆς ὑγρασίας καὶ ὦν τὰ ῥάκη κρέμανται τῆδε κἀκεῖσε, ἐστία ἐσθεσμένη, κλίνη ἐκ λωρίων, δύο καθίσματα μὲ ἄχυρον χαλασμένον εἶνε τὰ μόνα σκεῦη τοῦ δωματίου. Εἰς δὲ τὸ βάθος φαίνονται πολλαὶ ἰχνογραφίαι ἐπισεσωρευμένα καὶ ἐλαιογραφίαι ἄνευ πλαισίων γυρισμένα κατὰτοιχα.

Καθ' ἣν στιγμήν εἰσῆλθον ὁ γέρων ἐδείπνει, τρώγων κύταλα ἄτοου σκληροῦ ἄτινα διέβρεχεν ἐντὸς ποτηρίου ὕδατος μετὰ ζακχαρώους. Περαιτέρησεν ὅτι τὸ βλέμμα μου καθηλοῦτο ἐπὶ τοῦ μοναχικοῦ ἐκείνου γεύματος καὶ ἠρυθρίασεν ὀλίγον.

— Τὸ γεῦμά μου δὲν ἔχει τίποτε τὸ δελεαστικὸν δι' ὑμᾶς, γείτον, εἶπε μειδιῶν.

Ἀπεκρίθη ὅτι τὸ εὐρισκὸν τοῦλάχιστον πολὺ φιλοσοφικὸν ὡς γεῦμα τῶν ἀπόκρεω. Ὁ κύριος Ἀντώνιος ἔσεισε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐκάθησε πάλιν εἰς τὴν τράπεζαν.

— Καθεὶς ἐορτάζει τὰς ἐπισήμους ἡμέρας κατὰ τὸν τρόπον του, ἐπανελάθεν ἀρχίζων πάλιν νὰ ἐμβαπτίζῃ κόραν εἰς τὸ ποτήριόν του. Ὑπάρχουσι λαίμαργοι διαφόρων εἰδῶν, οὐδ' εἶνε πᾶσαι αἱ ἐστιάζσεις προωρισμένα εἰς θεραπείαν τοῦ οὐρανίσκου· ὑπάρχουσι καὶ εὐωχίαι διὰ τὰ ὕδα καὶ διὰ τοὺς ὀφθαλμούς.

Ἐρριψα τὸ βλέμμα ἀκουσίως περὶ ἑμαυτὸν οἴονεὶ ἀναζητῶν τὸ ἀόρατον συμπόσιον τὸ δυνάμενον νὰ ἀντισηκώσῃ τὴν ἀνεπάρκειαν γεύματος οὕτω πενιχροῦ.

Μ' ἐνόησε δ' ἐκεῖνος βεβαίως, διότι ἠγέρθη μετὰ τῆς ἐπιδεικτικῆς βραδύτητος ἀνδρὸς βεβαίου περὶ ἐκείνου ὅπερ μέλλει νὰ πράξῃ, ἐσκάλισεν ὀπισθεν διαφόρων εἰκόνων καὶ τέλος ἐξήγαγεν ἐκεῖθεν ζωγραφίαν ἣν ἐκαθάρισε διὰ τῆς χειρὸς καὶ φέρων ἐθήκεν αὐτὴν σιγῆλῶς ὑπὸ τὸ φῶς τῆς λυχνίας.

Παρίστανε δὲ ἡ εἰκὼν ὠραῖον γέροντα, ὅστις καθήμενος εἰς τὴν τράπεζαν μετὰ τῆς γυναικὸς, τῆς θυγατρὸς καὶ τῶν τέκνων του ἄδει, βοηθούμενος ὑπὸ μουσικῶν ὁτινες φαίνονται ὀπισθεν τῶν συνδαιτυμόνων. Ἀνεγνώρισα ἐκ πρώτης ὄψεως τὴν σύνθεσιν ταύτην ἣν πολλακίς εἶχον θαυμάσει ἐν τῷ Λούβρω καὶ εἶπον ὅτι εἶνε ἀριστον ἀντίγραφον τοῦ Ἰορδάνου.

— Ἀντίγραφον! ἀνέκραξεν ὁ κύριος Ἀντώνιος· εἶπατε μάλλον ἀρχέγραφον, γείτον, καὶ δὴ ἀρχέγραφον ἀναδιορθωθὲν ὑπὸ τοῦ Ρουβενς. Ἰδέτε πρὸ πάντων τοῦ γέροντος τὴν κεφαλὴν, τὴν ἐσθῆτα τῆς νεαρᾶς γυναικὸς καὶ τὰ πάρεργα. Θὰ ἠδύνατό τις νὰ μετρήσῃ τὰς κορυφὰς τοῦ ζωγράφου ἐκείνου τοῦ γίγαντος περὶ τὸν χρωματισμόν. Δὲν εἶνε μόνον ἀριστοτέχνημα, κύριε, εἶνε θεσσαυρὸς, εἶνε ἅγιον λείψανον! Ἡ ἐλαιογραφία ἐν τῷ Λούβρω θεωρεῖται μαργαρίτης, ἀλλ' αὕτη εἶνε ἀδάμας.

Στηρίζων δὲ τὴν ζωγραφίαν ἐπὶ τῆς ἐστίας οὕτως ὥστε νὰ πέσῃ ἐπ' αὐτὴν τὸ φῶς καταλλήλως, ἐπανελάθε πάλιν τὴν προτέραν του θέσιν, διαβρέχων τὸν ἄρτον, χωρὶς νὰ ἀπομακρύνῃ τοὺς ὀφθαλμούς ἀπὸ τοῦ θαυμασίου πίνακος. Ὁ βλέπων τὸν γέροντα θὰ ἔλεγεν ὅτι ἡ θεὰ τῆς εἰκόνης παρεῖγεν εἰς τὰ κύταλα τοῦ ἄρτου ἀπαλότητα ἀπροσδόκητον· ἔτρωγεν αὐτὰ βραδέως οἴονεὶ ἐντροπῶν καὶ ἐκένου τὸ ποτήριον του ῥοφῶν κατ' ὀλίγον. Οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου του οἱ ἐρρυτιδωμένοι εἶχον ἱλαρυνθῆ, οἱ ῥώθωνες ἐζωγχοῦντο. Παριστάμην ἀληθῶς εἰς εὐωχίαν τοῦ βλέμματος, ὡς ἐκεῖνος τὴν εἶχε καλέσει.

— Βλέπετε, ὅτι ἐορτάζω καὶ ἐγὼ, ἀνέλαθε, σείων τὴν κεφαλὴν θριαμβευτικῶς· ἄλλοι θὰ τρέξωσι σήμερον εἰς ἐστιατόρια καὶ χορούς, ἀλλ' ἐγὼ ἐπεδαψίλευσα ἑμαυτῷ ταύτην ἐδῶ τὴν θυμῆδιαν διὰ νὰ ἐορτάσω τὰς ἀπόκρεω.

— Ἀλλ' ἂν ἡ εἰκὼν αὕτη εἶνε ἀληθῶς οὕτω βαρύτιμος, ἀπάντησα, πρέπει νὰ στοιχίζῃ πολλά.

— Αἶ! αἶ! εἶπεν ὁ κύριος Ἀντώνιος μετὰ νωχελείας ἀλαζονικῆς, ὅταν ἔλθῃ ὁ καιρὸς τῆς καὶ παρουσιασθῇ καλὸς ἐραστής, αὐτὸ ποῦ βλέπετε ἐμπορεῖ νὰ ἀξίξῃ καμμίαν εἰκοσαρικὰ χιλιάδας φράγκα.

Ἀνεσίτησα καὶ ὠπισθοχώρησα.

— Καὶ σεῖς τὴν ἠγοράσατε; ἀνέκραξα.

— Διὰ τίποτε, ἀπάντησα, καταβιάζων τὴν φωνήν· αὐτοὶ οἱ ῥωποπῶλαι εἶνε ἄνοι· ὁ ἰδικός μου ἐξέλαβεν αὐτὴν τὴν εἰκόνα ὡς ἀντίγραφον μαθητοῦ, μοὶ τὴν ἀφῆκε διὰ πεντήκοντα εἰκο-

σόφραγκα τοῖς μετρητοῖς! σήμερον τὴν πρωτὴν τοῦ τα ἐπὶ τῆς, καὶ τώρα τοῦ κάκου θὰ ἤθελε νὰ πάρῃ ὀπίσω τὸν λόγον του.

— Τὴν πρωτὴν; ἐπανέλαβον, ἐπαναφέρων ἀκουσίως τὰ βλέμματά μου εἰς τὴν ἀρνητικὴν ἀπάντησιν ἣν με παρεκάλεσεν ὁ κύριος Ἀντώνιος νὰ γράψω πρὸς τὴν χήραν τοῦ υἱοῦ του καὶ ἦτις ἐκεῖτο ἐπὶ τῆς μικρᾶς τραπέζης.

Οὐδαμῶς προσέσχεν εἰς τὴν ἐπιφώνησίν μου καὶ ἐξηκολούθησε θαυμάζων τὸ ἔργον τοῦ Ἰορδάνου ὡσεὶ ἐν ἐκστάσει.

— Ὅποια τέχνη περὶ τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν ἐπισκίασιν! ἐπιθύριζε τραγανίζων τὸ τελευταῖον του κύταλον ἐν τρυφῇ ὅποια ἔμφασις, ὅποιον πῦρ! Ποῦ ἄλλου ἐμπορεῖ τις νὰ εὔρη τὴν διαφάνειαν αὐτῆν τῶν χρωματισμῶν, τὴν μαγίαν αὐτῆν τῶν ἀντανακλάσεων, τὴν δύναμιν ταύτην, τὴν φυσικότητα αὐτῆν;

Ἐπειδὴ δὲ ἠεροώμην αὐτοῦ μένων ἀκίνητος, ἐξέλαβε τὴν ἐκπληξίν μου ἀντὶ θαυμασμοῦ καὶ κτυπῶν μου τὴν ὠμοπλάτην.

— Εἶσθε ἐκθαμβος, ἀνέκραξε φαιδρὸς, δὲν ἐφαντάζεσθε ὅτι θὰ ἴδῃτε τοιοῦτον θησαυρὸν! Τί λέγετε περὶ τῆς ἀγορᾶς μου;

— Μὲ συγχωρεῖτε, ἀπήντησα σοβαρῶς· ἀλλὰ πιστεύω ὅτι ἠδύνασθε νὰ κάμητε ἀγορὰν καλύτεραν.

Ὁ κύριος Ἀντώνιος ὕψωσε τὴν κεφαλὴν.

— Καὶ πῶς; ἀνέκραξε· μὲ νομίζετε ἀνθρώπον δυνάμενον νὰ πατηθῇ περὶ τὴν ἀξίαν ζωγραφίας τινός ἢ περὶ τὴν τιμὴν αὐτῆς;

— Οὐδαμῶς παραγνωρίζω οὔτε τὴν ὑμετέραν φιλοκαλίαν, οὔτε τὰς καλλιτεχνικὰς ὑμῶν γνώσεις· ἀλλὰ φρονῶ εὐπαρηρησιάτως ὅτι ἀντὶ τῆς τιμῆς τῆς ζωγραφίας ἥτις εἰκονίζει ὑμῖν τὸ οἰκογενειακὸν τοῦτο συμπόσιον ἠδύνασθε νὰ ἔχητε...

— Τί λοιπόν;

— Τὴν οἰκογένειαν αὐτῆν, κύριε.

Ὁ γηραιὸς συλλογεὺς ἔρριψεν ἐπ' ἐμὲ βλέμμα ἐμφανῶς ἀπεδεικνύον ἐἰς αὐτὸν βάρβαρος, ἀνίκανος νὰ ἐνοήσω τὰς καλὰς τέχνας καὶ ἀνάξιος νὰ πολεύσω αὐτῶν. Ἡ ἐρήθη χωρὶς νὰ παντήσῃ, ἔλαβε πάλιν ἀποτόμως τὴν ζωγραφίαν τοῦ Ἰορδάνου καὶ τὴν ἐπανέφερεν εἰς τὴν κρύπτῃν αὐτῆς ὀπίσθεν τῶν ἰχθυογραφιῶν.

Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἔδειξεν ὅτι με ἀποχαιρετίζει· ἐχαιρέτησα καὶ ἐξῆλθον.

Ἦρα ἐβδόμη. Ἐπιστρέψας οἶκον εὗρισκω τὸ ὕδωρ μου βράζον ἐπὶ τῆς μικρᾶς μου λυχνίας· ἀρχίζω νὰ λέθω τὸν καφὲν καὶ ἐτοιμάζω τὴν πρόχουν.

Ἡ προετοιμασία τοῦ καφέ εἶνε διὰ τὸν ζῶντα βίον μονήρη ἢ λεπτοτάτη καὶ τερπνοτάτη τῶν οἰκιακῶν ἀσχολιῶν, εἶνε τὸ ἀγρον ἄωτον τῶν οἰκιακῶν ἔργων τοῦ ἀγάμου.

Ὁ καφὲς εἶνε, οὕτως εἰπεῖν, τὸ μεταίχμιον μεταξὺ τῆς τροφῆς τῆς σωματικῆς καὶ τῆς τροφῆς τῆς πνευματικῆς. Ἐπενεργεῖ δ' εὐχαρίστως συγχρόνως ἐπὶ τὰς αἰσθήσεις καὶ ἐπὶ τὴν διάνοιαν. Καὶ αὐτὸ τὸ ἀρωμά του μόνον παρέχει εἰς τὸ πνεῦμα οὐκ οἶδα ποῖαν φαιδρὰν ἐνέργειαν· εἶνε δαίμων δανείζων τὰς πτέρυγας αὐτοῦ εἰς τὴν ἡμετέραν φαντασίαν καὶ μεταγῶν αὐτὴν εἰς τὰς χώρας τῆς Χαλιμαῆς. Ὅταν εἶμαι χωμένος εἰς τὴν παλαιάν μου πολιθρόναν μὲ τοὺς πόδας ἐξηπλωμένους πρὸ ἐστίας σπινθηρακίζούσης, καὶ τὸ οὖς μου θωπεύεται ὑπὸ τοῦ κελαισμοῦ τοῦ ἱμπρικίου ὑπερφαίνεται οἶονεὶ συνδιαλεγόμενον μετὰ τῶν πυροστατῶν του, ἢ δὲ ὄσφρησις ἐξερεθίζεται ἡδέως ὑπὸ τῶν ἀρωμάτων τοῦ ἀραβικοῦ κόκκου, ἔχω δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἤμισκεπεῖς ὑπὸ τοῦ καταβιβαμένου σκούφου μου, μοὶ φαίνεται πολλάκις ὅτι ἐκάστη νιφὰς τοῦ ἀρωματικοῦ ἀτμοῦ περιβάλλεται σχῆμά τι ὠρισμένον καὶ βλέπω ἐν αὐταῖς κατὰ σειρὰν, ὡς ἐν ταῖς ἀντανακλάσεσι τῶν ἐρήμων, τὰς διαφόρους εἰκόνας ὧν εὐχομαι καὶ ποθῶ τὴν πραγμάτευσιν.

Κατ' ἀρχὰς ὁ ἀτμὸς μεγεθύνεται, χρωματίζεται καὶ βλέπω οἰκίσκον εἰς τὰς κλιτύας λόφου· ὅπισθεν δ' αὐτοῦ ἐκτείνεται κῆπος περιφρασσόμενος ὑπὸ λευκακάνθων καὶ διαρροόμενος ὑπὸ ῥυακίου, εἰς οὗ τὰς ὄχθας ἀκούω βομβούσας τὰς μελίσσας.

Ἐπειτα τὸ τοπεῖον αὐξάνει ἀκόμη. Βλέπω ἀγρούς καταφύτους ὑπὸ μηλεῶν καὶ διακρίνω ἐξευγμένον ἄροτρον ἀναμένον τὸν κύριόν του. Ἀπώτερον, ἐν τῇ γωνίᾳ τοῦ δάσους ἀντιχρῶντος ὑπὸ τῶν κτύπων τῆς ἀξίνης, ἀναγνωρίζω τὴν καλύβην τοῦ ξυλοσχίστου, ἔχουσαν στέγασμα ἐκ χλόης καὶ σχιδῶν.

Καὶ ἐν μέσῳ πασῶν τούτων τῶν ἀγροτικῶν εἰκόνων μοὶ φαίνεται ὅτι βλέπω οἶονεὶ παραστασίαν τινα ἐμοῦ αὐτοῦ κυμαινόμενον καὶ διελαύνοντος! Τὸ φάντασμά μου περιφέρεται ἐν τῷ ὄνειρῳ μου.

Οἱ ἀναβρασμοὶ τοῦ ὕδατος ἀπειλοῦντος νὰ ἐκχειλισθῇ μὲ ἀναγκάζουσι νὰ διακόψω τὴν μελέτην ταύτην ἵνα βίβω εἰς τὸ ἱμπρικίον τὸν καφὲν. Τότε δ' ἀναλογίζομαι ὅτι δὲν ἔχω γάλα· λαμβάνω τὸ δοχεῖον καὶ κατέρχομαι εἰς τῆς γαλακτοπώλιδος.

Ἡ μάνα Διονυσούλα εἶνε ῥωμαλέα χωρικὴ ἐλθοῦσα ἐν νεωτάτῃ ἡλικίᾳ ἐκ Σαβάτας καὶ ἦτις παρὰ τὰς συνηθείας τῶν συμπατριωτῶν τῆς δὲν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν χώραν τῆς. Δὲν ἔχει οὔτε σύζυγον οὔτε τέκνα, καίπερ ἀποκαλουμένη μήτηρ· ἀλλ' ἤξιώθη τοῦ ὀνόματος μάνας ἐνεκα τῆς ἀπαύστου ἀγαθότητος αὐτῆς. Γενναῖον πλάσμα, ἐγκαταλειμμένον ἐν τῷ ἐγκοσμίῳ ὑπερῷ ὑπάρξεως ἀγῶνι, εὐρεν ἐν τῷ κόσμῳ τὴν μετρίαν τῆς θέσιν ἐργαζο-

μένη, ἄδουσα, προστρέχουσα ἀρωγὰς τῶν ἄλλων καὶ ἀφίνουσα τὰ λοιπὰ εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ Θεοῦ.

Μόλις φθάσας εἰς τὴν θύραν τῆς γαλακτοπώλιδος, ἀκούω ἀδιαλείπτως καγγασμούς. Ἐν τινι δὲ τῶν γωνιῶν τοῦ γαλακτοπωλείου τρία παιδία κάθονται χαμαί, φέροντα τὴν καπνισμένην ἐνδυμασίαν τῶν μικρῶν Σαβουδῶν, καὶ κρατοῦσιν ἐν χερσίν μεγάλα τεμάχια βουτυρωμένου ἄρτου καὶ τυροῦ. Τὸ νεώτατον αὐτῶν εἶχε πασαλειφθῆ τὸ πρόσωπον ἕως τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἐκ τούτου προήρχετο ἢ πολλὴ ἐκείνη φαιδρότης.

Ἡ μάνα Διονυσούλα μοὶ δεικνύει τὰ παιδία.

— Γὰρ ἔδες ἐδῶ αὐτὰ τὰ ἄθωα, τί φαεῖ· ποῦ σοῦ κάνουν, εἶπε θωπεύουσα διὰ τῆς χειρὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ μικροῦ λαιμάργου.

— Δὲν εἶχε προγευθῆ ἀκόμη, παρατρῆεὶ ὁ σύντροφός του, δικαιολογῶν αὐτόν.

— Φτωχοῦλι μου! εἶπεν ἡ γαλακτοπώλις· τὰ καυμένα σοῦ εἶνε ἀφημένα χωρὶς προστάτην εἰς τοὺς πέντε δρόμους καὶ δὲν ἔχουν ἄλλον πατέρα παρὰ τὸν Θεόν!

— Καὶ δι' αὐτὸ χρησιμεύεις σὺ εἰς αὐτὰ ὡς μήτηρ; ὑπέλαβον μελιγίως.

— Ὅτι κάνω εἶνε πολὺ ὀλίγον, εἶπεν ἡ μάνα Διονυσούλα, μετροῦσα τὸ γάλα μου· ἀλλὰ κάθε μέρα μαζεύω μερικὰ ἀπὸ τὸν δρόμον διὰ νὰ φάνε μιά φορά καὶ νὰ χορτάσουν. Ἀγαπημένα μου παιδιὰ! ἡ μητέρες τους θὰ μοῦ το ἀνταποδώσουν μίαν ἡμέραν ἔς τὸν παράδεισο. Κ' ἔπειτα, τί νὰ σας πῶ, μοῦ ἐνθυμίζουσι καὶ τὰ βουνα μου! Ὅταν τραγουδοῦν τὸ τραγουδάκι τους καὶ χορεύουν, μοῦ φαίνεται πάντα ἡ πῶς ξαναβλέπω τὸν παπποῦ μας.

Καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς χωρικῆς ἐνοπίστησαν ἐν ᾧ ἔλεγε ταῦτα.

— Οὕτω λοιπὸν μόνη πληρωμὴ τῆς εὐεργεσίας ἦν τοῖς παρέχεις εἶνε αἱ ἀναμνήσεις σου; ὑπέλαβον.

— Ναί, ναί, εἶπε! καὶ ἡ χαρὰ των! Τὰ γέλοια αὐτῶν τῶν μικρῶν, κύριε, εἶνε ἴσῃν τὸ κελάδημα τοῦ πουλιτοῦ· δὲν ἔξερω εἶνε ἴσῃν νὰ δίνουν εὐχαρίστησι καὶ θάρρος διὰ νὰ ζήσῃ κανεῖς.

Λέγουσα δὲ ταῦτα παρεσκευάζε νέα τεμάχια ἄρτου, προσθέτουσα καὶ μῆλα καὶ ὀλίγα κάρυα.

— Ἐλάτε, ἀγγελούδια μου, ἀνέκραξε, βάλτε αὐτὰ ἔς τὴν τζέπη σας γι' αὔριο.

Ἐπειτα δὲ στρεφόμενη πρὸς με,

— Σήμερον ἀφανίζομαι, προσέθηκεν, ἀλλὰ πρέπει νὰ γιορτάσω καὶ ἐγὼ ταῖς ἀποκριαῖς.

Ἀνεχώρησα χωρὶς νὰ εἶπω λέξιν ἤμην λίαν συγκινημένους.

Τέλος λοιπὸν εἶχον ἀνακαλύψει τὸ ζητούμενον, τὴν ἀληθῆ ἡδονήν. Ἀφ' οὗ πρῶτον εἶχον ἴδει τὸν ἐγωισμὸν τῆς φιληδονίας καὶ τοῦ καθαροῦ νοῦ εὗρισκον τὴν εὐφρόσυνον ἀφοσίωσιν τῆς

ἀγαθότητος. Ὁ Πέτρος, ὁ κύριος Ἀντώνιος καὶ ἡ μάνα Διονυσούλα εἶχον ἐορτάσει τὰς ἀποκριὰς· ἀλλὰ διὰ μὲν τοὺς δύο πρώτους ἡ ἐορτὴ ὑπῆρξε τῶν αἰσθησῶν ἢ τοῦ πνεύματος, διὰ δὲ τὴν τρίτην ὑπῆρξε ἐορτὴ τῆς καρδίας. * * *

ΤΑ ΠΤΗΝΑ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΤΟΥΡΚΟΙΣ

Ἐκ τῶν τοῦ Σκαρλάτου Α. Βυζαντίου.

Τὴν συμπάθειαν καὶ ἐλεημοσύνην ὁ Τούρκος ἐπεκτείνει ὄχι μόνον μεταξὺ τῶν δημοφῶν του ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἀλόγων ζῶων, καὶ κατ' ἐξοχὴν τῶν ἀβλαβεστέρων ἢ ὠφελιμωτέρων. Ἐκ τούτου ἡ πληθὺς ἐκείνη τῶν ἀγρίων περιστέρων καὶ τῶν καταικιδίων τρυγῶνων, αἱ ὁποῖαι γεννοβολοῦσι καὶ τρέφονται εἰς πολλὰ τζαμιά· πληθὺς τσαύτη, ὡστε ἐπὶ τῶν γεννημάτων τῶν μεταφερομένων εἰς τὸ Πέραν διὰ θαλάσσης, τὰ ὅποια ἐμονοπῶλει, ὡς γνωστόν, ἄχρις οὗ πρὸ πολλοῦ ἢ Κυβερνήσις, ἐκπίπτεται τόσον ἐπὶ τοῖς ἐκατὸν διὰ τὰ πτηνὰ ταῦτα, τὰ ὅποια, ἀμα ἴδωσι τὸ πορθμεῖον κινούμενον, ἐπιπίπτουσιν ἐπὶ τοῦ ἐν αὐτῷ χυδῆν ἐπισσεωρευομένου αἴτου τόσον πολλὰ, ὡστε μερικὰ, μὴ εὗρισκοντα ἐπὶ τοῦ σωροῦ τόπον, περιμένουσι τὴν σειρὰν αὐτῶν σκαλωμένα εἰς τῶν κωπηλατῶν τοὺς ὦμους.

Ἐπίσης ἱεροὶ θεωροῦνται καὶ οἱ πυργίται στρουθοὶ (τὰ σπουργίτια), πρὸς ἐμφώλευσιν τῶν ὁποίων ὄλαι αἱ Τουρκικαὶ οἰκίαι ἔχουσιν ἐξωθεν τῶν τειχῶν αὐτῶν ἐπιτήδεις κτισμένας νεοταιάς εἰς σχῆμα οἰκίσκων. Καὶ ἐνθυμοῦμαι ὅτι ὁ καθ' ἡμᾶς γνωστός Τσελεμπῆ-Ἐφέντης, καταντήσας εἰς εἶδος ἀτροφίας περὶ τὸ γῆρας του, ἐπειδὴ οἱ ἱατροὶ τῷ διώρισαν νὰ τρώγῃ ὀρύζιον βρασμένον εἰς τὸν ζυμὸν τῶν μικρῶν πτηνῶν τούτων, δὲν ἐτόλμησε ν' ἀκολουθήσῃ τὴν συμβουλὴν, πρὶν ὁ ἰμάτης τοῦ μαχαλέτου τῷ ἔδωκε τὴν ἀδειαν ὑπὸ τὸν ἕρον νὰ διδῇ ἐν φλωρίον ἀντὶ ἐκάστου πυργίτου εἰς τὸ Πτωχοτροφεῖον.

Ἀλλὰ τὸ σέβας τῶν Μωσμεθανῶν πρὸς τοὺς πελαργούς (λεϊλέκια) δὲν ἔχει μόνην αἰτίαν ὅτι καταδιώκουσι πρὸς τροφὴν αὐτῶν τὰ ὄφειδια καὶ τὰ ἄλλα φαρμακερὰ ἔρπετά, ἀλλ' ἀκόμη καὶ διότι τοὺς φρονοῦσιν ἀπερχομένους κατ' ἔτος εἰς τὴν Μέκκαν, ὅθεν καὶ τοὺς ὀνομάζουσι προσκυνητὰς (χατζῆ), καὶ πιστεύουσιν ἐπομένως ὅτι εἰς ὁποιάν οἰκίαν ἐπάνω νεοτοποισώσιν, ἐκεῖ οὔτε πανώλη οὔτε πυρκαϊὰ πλησιάζει· καὶ οὐαὶ εἰς ἐκεῖνον, ὅστις τοὺς βλάψῃ! Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Lady Montague, ἀστεϊζομένη, λέγει ὅτι «οἱ εὐτυχέστεροι ὑπῆκοοι τῆς Τουρκίας εἶνε οἱ πελαργοί.» Τὴν αὐτὴν ἀσυλίαν ἀπολαμβάνουσι τὰ πτηνὰ ταῦτα καὶ εἰς τὴν Ὀλανδίαν, καὶ τοῦτο ἐξηγεῖ διὰ τὴν αἰτίαν.

1. Περὶ τῶν σκύλων παρὰ τοῖς Τούρκοις ἴδε τόμ. Ε' τῆς Ἐστίας. Σ. τ. Δ.

εἰς τὴν Αἴγυπτον τὸ πάλαι ἐτιμῶντο ὡς εὐεργέται τοῦ τόπου.

Τῆς συμπαθοῦς διαθέσεως ταύτης τῶν Τούρκων ὡς πρὸς τὰ ζῶα θρυλλοῦνται διάφορα διηγήματα, ἐν οἷς καὶ τὸ ἐξῆς, ἀποδιδόμενον παρά τινων μὲν εἰς Σουλτάν-Μουράδ τὸν Δ', παρ' ἄλλων δὲ εἰς ναύαρχόν τινα (καπετάν-πασσάν), ὅστις, περιπολῶν ποτε τὴν πόλιν τῆς Χίου, ἠρώτησε τίνος ἦσαν τέσσαρα-πέντε κάτισγνα θανάρια, τὰ ὁποῖα, φορτωμένα πέτρας, εἶδε νὰ στέκωσι δεδεμένα εἰς οἰκίας τινὸς τὴν θύραν, καὶ μαθὼν ὅτι οἱ κύριοι αὐτῶν ἐγευμάτιζον ἐκεῖ πλησίον, ἐξηκολούθησε τὴν περιοδείαν του· ἀλλ' ἐπιστρέφων εἶδεν ἀκόμη δεμένα εἰς τὸ αὐτὸ μέρος τὰ ἄθλια ἐκεῖνα ζῶα. Προσκαλέσας τότε τοὺς κυρίους αὐτῶν, τοὺς εἶπεν ὅτι, ἀφοῦ ἔφαγον αὐτοὶ, δίκαιον ἦτο νὰ φάγωσι καὶ οἱ ὄνοι των. Οἱ χωρικοὶ ἤθραν εὐλογωτάτην τὴν πρότασιν· ἀλλ' ἀπόρρησαν ὅταν ὁ Πασσᾶς ἐπρόσθεσεν, ὡς ἐπίσης δίκαιον, ὅτι ἐν ὄσφ τὰ ζῶα τρώγουσι, νὰ περιμένωσιν αὐτοὶ ὄρθιοι πρὸ τῆς θύρας, φορτωμένοι τὰ σαγμαρία ἐκεῖνων.

Γινώμαι καὶ σκέψεις ἠθικαὶ τοῦ δουλοῦ

ΔΕ-ΛΑ-ΡΟΣΦΟΥΚΩ

[Μετάφρασις Γ. Ζωχιού.]

81.

Οὐδὲν ἄλλο δυνάμεθα νὰ ἀγαπήσωμεν, εἰμὴ ὅ,τι εἰς ἡμᾶς ἀναφέρεται. Χάριν δὲ τῶν ἡμετέρων ὀρέξεων καὶ τῶν ἡμετέρων ἡδονῶν προτιμῶμεν ἡμῶν αὐτῶν τοὺς φίλους ἡμῶν. Ἐν τούτοις ὅμως ἐπὶ μόνῃς ταύτης τῆς προτιμῆσεως στήριζεται ἡ ἀληθὴς καὶ τελεῖα φιλία.

82.

Διαλλαττόμεθα πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν, τῆς καταστάσεως ἡμῶν τὴν βελτίωσιν ἐπιζητοῦντες, καταπεπονημένοι ἐκ τοῦ κατ' αὐτῶν πολέμου, καὶ δυστυχῆ συμπτώματα φοβούμενοι.

83.

Ἡ κοινῶς λεγομένη φιλία ἑταιρία τις εἶναι, καὶ θεραπεία συμφερόντων ἀμοιβαίων, καὶ ὑπηρετημάτων ἀνταμοιβῆ· ἐνὶ δὲ λόγῳ, ἐμπόριον εἶναι ἡ φιλία, εἰς δὲ ἡ φιλαυτία πάντοτε ἐπιδιώκει μικρὸν ἢ μέγα κέρδος.

84.

Λίσχροτέρα εἶναι ἡ πρὸς τοὺς φίλους ἡμῶν δυσπιστία τῆς ἐξ αὐτῶν ἀπάτης.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Γυνὴ τις ἐκλητεύθη ὡς μάρτυς ἐν τῷ δικαστηρίῳ.

- Πῶς ὀνομάζεσαι ; εἶπεν αὐτῇ ὁ πρόεδρος.
- Τριανταφυλλιά.
- Πόσους χρόνους ἔχεις ;
- Τριάντα.
- Πάρε ὄρκον . . .

— Ὅρκον δὲν παίρνω, μόνον βάλε 32.

— Πάρε ὄρκον ὅτι θὰ εἰπῆς τὴν ἀλήθειαν.

— Ὅρκον! . . . ὄχι . . . βάλε 35 καὶ εἶνε ἀλήθεια.

— Καλὰ, γυναῖκα, πάρε τώρα ὄρκον.

— Οὐφ! . . . μ' ἐπάθιασες . . . γράψε 40 καὶ παίρνω καὶ ὄρκον.

Ἡ ἀγαθὴ Τριανταφυλλιά ἐνόμιζεν ὅτι ὁ ὄρκος ἀπέβλεπε τὴν ἡλικίαν τῆς.

Ἐπεθύμουν πολὺ νὰ ἦμαι βιβλίον, ἔλαγέ ποτε γυνὴ πρὸς τὸν σύζυγόν τῆς, ὅστις ἐπέρα τὸν καιρὸν του ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ του.

— Καὶ διατί, φιλάττη;

— Διότι εἶσαι πάντοτε πλησίον τῶν βιβλίων.

— Καὶ ἐγὼ θὰ τὸ ἐπεθύμουν, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅμως νὰ ἦσο ἡμερολόγιον ὅπερ κατ' ἔτος ἀλλάζομεν.

Ἐκ τῆς συζυγικῆς ταύτης ἀπαντήσεως οἱ παροιμιόγραφοι παράγουσι τὴν ἐξῆς γαλλικὴν παροιμίαν:

«Γυνὴ καὶ Καζαμίας καλὰ μόνον δι' ἓνα χρόνον» (Une femme et un almanach ne valent que pour une année.)

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

* * Τὰ γελοιωδέστερα ἔθιμα καὶ οἱ ἀνοητότεροι τύποι ἐπικρατοῦσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ῥητοῦ «*Τοιαύτη εἶναι παρ' ἡμῖν ἡ συνήθεια*». Οὕτω ἀπεκρίνοντο καὶ οἱ ἄγριοι τῆς Ἀμερικῆς εἰς τοὺς Εὐρωπαίους ἐρωτῶντας διατὶ ἀνθρώποπαχοῦσι.

* * * Ὅταν ἡ πτωγεία εἰσέρχεται διὰ τῆς θύρας, φεύγει ἡ εἰρήνη διὰ τοῦ παραθύρου.

* * * Ὅ,τι εἰς τὰς γυναῖκας ἡ αἰδώς, τοῦτο εἰς τὰ ἔθνη ἡ ἀνεξαρτησία.

* * * Ἡ προσήκουσα ἀνατροφή τῆς νεότητος εἶνε ἡ πρώτη βᾶσις τῆς εὐδαιμονίας.

* * * Ὁ φθόνος εἶνε ἔλκος τῆς ψυχῆς.

ΜΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΚΑΘ' ΕΒΔΟΜΑΔΑ

Ἐπίκαιρον νομίζομεν κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τοῦ ἔτους, ὅτε οἱ κατάρροι καὶ αἱ βρογχίτιδες εἰσὶ συνηθέστατοι, νὰ σημειώσωμεν τὸ ἐπόμενον θεραπευτικὸν μέσον, τὸ ὁποῖον μεταχειρίζονται οἱ Ἑλβετοὶ ὄρειοι, οἵτινες ὡς κυνηγοὶ πολλὰ ὑφίστανται ἠναγκασμένοι ἐν καιρῷ δριμυτάτου χειμῶνος νὰ διατρέχωσιν εἰς τὰ χιονοσκεπῆ αὐτῶν ὄρη.

Ἀνάλυσον βράζων αὐτὸ ἐντὸς γάλακτος τεμάχιον χυλίσματος γλυκυρρίζης (Μιὰν μπαλί), πρόσχε δὲ, νάναβράση τὸ γάλα δις ἢ τρις καὶ ἐπὶ πολὺ. Εἰς τὸ κράμα τοῦτο πρόσθεσον ἀκολούθως ἐν ποτήριον ῥομίου. Ἡ ἐνέργεια τοῦ φαρμάκου ταύτου, πινομένου τὴν ἐσπέραν πρὸ τοῦ ὕπνου, γίνεται καταφανὴς εὐθὺς τὴν ἐπαύριον κατὰ τὴν ἐξέγερσιν.